

Almanca orijinalinden Yakup Coşar tarafından dilimize çevrilen ve o zamanki Sovyetler Birliği'nin durumu hakkında birinci elden gözlemler içeren bu broşür, öyle tahmin ediyoruz ki, ne İngilizce ye, ne de bir başka dile çevrilmediği için, eğer araştırmalarımız yetersiz değilse, Emma Goldman külliyyatı içinde yer almamakta ya da anılmamaktadır.

Broşür, My Disillusionment'ten bile eski olmasıyla, Sovyetler Birliği üzerine yazılmış ilk radikal ve devrimci eleştiri ünvanını hak etmektedir. Bu kısa broşürün önemi, o zamanki Sovyetler Birliği hakkında birinci elden, canlı gözlemlerin, son derece ilginç saptamaların yanı sıra, buradan da gelmektedir. Bu bir yana, bu "kayıp" broşürü, Emma Goldman külliyyatçılarına, 83 yıl sonra, Türkçe bir çeviriyle anımsatmanın, çevirmen ve yayıncı için bir övünç olduğunu belirtmeden geçmek haksızlık olurdu.

Gün Zileli

kitapsan
5.00₺

dipnot yayımları

Selânik Caddesi 82/32 Kızılay - Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 Faks: (0 312) 419 25 32
dipnotkitabevi@yahoo.com

Rus Devriminin Çöküş Nedenleri

Emma Goldman

Emma Goldman

Rus Devriminin Çöküş Nedenleri

Çeviren Yakup Coşar

Emma Goldman

RUS DEVRİMİNİN ÇÖKÜŞ NEDENLERİ

Önsöz: Rudolf Rocker

Çeviren: Yakup Coşar

İÇİNDEKİLER

Dipnot Yayınları 50 Tarih Dizisi 3
ISBN:978- 975-9051-52-5

Rus Devriminin Çöküş Nedenleri / Emma Goldman
Der Syndikalist, Berlin 1922

© Dipnot Yayınları

Çeviri: Yakup Coşar

Düzeltili: İbrahim Yıldız

Kapak Tasarımı: Sinan Solmaz

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık : Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti

1. Baskı 2008 / Ankara

Baskı: Mattek Matbaacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd Şti
GMK Bulvarı No 83 / 23 Maltepe/Ankara

Dipnot Yayınları

Selânik Cad. No: 82/32 Kızılay / ANKARA

Tel: (0 312) 419 29 32 Faks: (0 312) 419 25 32

e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Sunuş / Gün Zileli	5
Önsöz / Rudolf Rocker	9
Giriş.....	17
Sovyet Devriminin Çöküş Nedenleri	23
Rus Kooperatifleri	31
Sovyetler	33
Çalışma Seferberliği	36
Çeka.....	40
Rusya'da Sendikalar	46
Rusya'da Çocukların Durumu.....	57

Sunuş

Gün Zileli

Elinizdeki “Rus Devriminin Çöküş Nedenleri” başlığını taşıyan metnin önemi, bunun, Emma Goldman Sovyetler Birliği’ni terk ettikten sonra, Sovyetler Birliği konusunda, onun tarafından yazılmış ilk metin olmasıdır. Hem de, kendisi tarafından verilmiş orijinal adı “Rusya’daki İki Yılım” olup, yayıncılar tarafından verilen adıyla *My Disillusionment in Russia* (Rusya’daki Hayal Kırıklığım)’nın, yani onun bu konudaki temel kitabının, Amerika’da İngilizce olarak basılmasından bir yıl önce, Berlin’deyse, Emma Goldman’ın ana dili Almancada, yakın arkadaşı Rudolf Rocker’in önsözüyle... Broşürün basım tarihi 1922. Rudolf Rocker’in önsözünün tarihi Eylül

1922. Rudolf Rocker, Önsöz'ünde zaten "hazırlamakta olduğu daha kapsamlı eserinde okuyacağız," diyerek, *My Disillusionment*'ı önceden duyurmuş oluyor. Daha da ilginç, Emma Goldman'ın "Giriş" yazısının 1922 tarihini taşıması. İngilizceki orijinal adı *Living My Life* olan otobiyografisinde¹ Emma Goldman'ın, Rusya'yı terk edişini tasvir ederken verdiği tarihin üzerinden ancak bir ay geçmiş: "1 Aralık 1921. Rüyalарım yok olmuş, inancım yıkılmış, yüreğim sanki bir taş! *Matuşka Rossiya* binlerce yarayla kanıyor, toprağına ölüler saçılmış." (s. 936)

Demek Emma Goldman, Letonya ve Estonya üzerinden İsveç'in Stockholm kentine ulaşır ulaşmaz, son derece güç koşullarda, her an İsveç'i terk etmek zorunda kalma tehlikesiyle karşı karşıyayken, kendisini kabul edecek, vize verecek bir ülkeye gitmek için çırpınırken, *Hayatımı Yaşarken*'de belirttiğı acil görevi yerine getirmek için, ayağıının tozuyla girişmiş bu işe: "Bu bizim, yirmi bir ay susmaya zorlandıktan sonra ilk canhıraş çığlığıımız, 'Ekim'i Kızıl bir şalla örten dehşetengiz sahtekârlığın dünyaya ilan edilmesi konusunda yoldaşlarımıza verdiğimiz sözün yerine getirilmesinin ilk adımı olacaktı." (s. 937)

Almanca orijinalinden Yakup Coşar tarafından dilimize çevrilen ve o zamanki Sovyetler Birliğı'nin durumu hakkında birinci elden gözlemler içeren bu broşür, öyle tah-

¹ *Hayatımı Yaşarken*, C.II. Çev: Emine Özkaya, Metis-Kaos ortak yayını, 1997.

min ediyoruz ki, ne İngilizceye, ne de bir başka dile çevrildiğı için, eğer araştırmalarımız yetersiz değilse, Emma Goldman külliyatı içinde yer almamakta ya da anılmamaktadır. Çünkü, bu broşür dışında, Emma Goldman, tüm yazı ve kitaplarını İngilizce kaleme almıştır. Yani Emma Goldman'ın, ana dili Almancada ilk ve son kez kaleme aldığı bu tarihi önemdeki broşür, böylece tarihin karanlıklarına gömülüp kalmıştır. İşin daha da ilginç ve tuhaf tarafı, bizzat Emma Goldman'ın da, *Hayatımı Yaşarken*'de, kendisinin ve Alexander Berkman'ın Rusya'ya ilişkin külliyatını titizlikle ve ayrıntılarıyla verirken olsun, *My Disillusionment*'in başına gelenleri anlatırken olsun, Berlin'de Rudolf Rocker ve Alexander Berkman'la yaşadıklarını anlatırken olsun, bu broşüre bir kere bile değinmemiş olmasıdır. Sanırım, Emma Goldman külliyatçılarını yaniltan ve bu önemli eseri külliyata katmamalarına yol açan da bu olmuştur; tabii bir de, Emma'nın Almanca yazmış olabileceğini akıllarına getirmemeleri.

Broşür, başta da belirttiğimiz gibi, *My Disillusionment*'ten bile eski olmasıyla, Sovyetler Birliğı üzerine yazılmış ilk radikal ve devrimci eleştiri unvanını hak etmektedir. Bu kere broşürün önemi, o zamanki Sovyetler Birliğı hakkında birinci elden, canlı gözlemlerin, son derece ilginç saptamaların yanı sıra, buradan da gelmektedir. Bu bir yana, bu "kayıp" broşürü, Emma Goldman külliyatçılarına, 85 yıl sonra, Türkçe bir çeviriyle anımsatmanın, çevirmen ve

yayıncı için bir övünç olduğunu belirtmeden geçmek haksızlık olurdu.

Ocak 2008

Önsöz

Rudolf Rocker

Modern anarşist hareketin propagandacı temsilcileri arasında Emma Goldman kuşkusuz en parlak ve özel kişiliklerden biridir –öğretinin, içsel dünyasını ve yaşamının amacını oluşturduğu büyük bir karakter. Goldman, 1869 yılında Kaunas'da¹ doğdu ve çocukluğunun ilk yıllarını Kurland'da² geçirdi. Yedi yaşındayken ailesi tarafından Königsberg'e, babaannesinin yanına gönderildi ve on üç yaşında anne ve babasıyla birlikte Petersburg'a gidene kadar burada yaşadı. Petersburg'a gidişleri II. Alexander'ın öldürülmesinden bir yıl sonrasına rastlıyordu. Başkent'in tüm atmosferi hâlâ devrimci partinin Çarlığa karşı yitirilmişliği ve tüm Rus toplumunu derinden sarsan korkunç sa-

¹ Bugünkü Litvanya'da (ç.n.).

² Bugünkü Letonya'da (ç.n.).

vaşın dolayimsız sonuçlarıyla yüklüydü. Genç devrimci öğrencilerle bu sıralar kurduğu ilişkiler, genç kız üzerinde gelecekteki yaşamına belli bir yön verecek etkiler yaratmıştı.

1886 yılında, kızkardeşi Helena'nın peşinden Amerika'ya göç etti ve geçici olarak akrabalarının bulunduğu Rochester'a yerleşti. Bu dönemde Amerikan İşçi Hareketi devrimci gelişiminin zirvesine ulaşmıştı. Devasa grev dalgası tüm ülkeyi sarsıyor ve sekiz saatlik işgünü talebi doğrultusunda büyük bir harekete dönüşüyordu. Bunlara, anarşist işçi önderlerinin canice idamlarıyla sonuçlanan meşum Şikago olayları eklendi. Emma Goldman, Şikago anarşistlerinin davasını yoğun bir heyecan ve gerginlikle izledi ve suçsuzlukları gün gibi ortada olan bu insanları hiçbir Amerikan mahkemesinin ipe göndermeyeceğine sonuna kadar inandı. İhtimal vermediği bu vahşetin gerçekleşmesi onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. 11 Kasım 1887 Goldman'ın yaşamının dönüm noktası oldu; gelişmiş, derin adalet duygusu onu devrimci bir yaşama doğru sürüklüyordu. Rusya'da iken kaptığı özgürlükçü eğilimler şekilleniyor, derin bir idealizmden kaynaklanan düşünceler doğrultusunda berraklaşıyordu. Anarşist ve sosyalist literatürü yoğun bir çalışmayla inceliyor ve esas olarak Johann Most'un çıkardığı 'Özgürlük' adlı derginin etkisiyle gittikçe anarşist düşüncenin çekim alanına giriyordu.

Aktif yoldaşlarla ilk ilişkisi, New Haven'de ekmeğini kazandığı korse fabrikasında başladı. 1889 yılında uzun süredir beslediği bir hayali gerçekleştirip, New York'a taşınırken yeni edindiği fikirleri derinleştirmek ve şekillendirmek için geniş olanaklara kavuştu. Özellikle Johann Most parlak, tutkulu konuşmalarıyla genç idealistin berrak dimağında güçlü bir etki bırakıyordu. Çok geçmeden de bu yeni devrimci, anarşist düşüncenin heyecanlı ajitatorlarından biri oldu. Artık Emma Goldman'ın yaşamında coşuklu, yoğun ve yıpratıcı bir çalışma dönemi başlıyordu. Ajitasyon çalışmaları, ilk başlarda, ekonomik mücadelelerine hatırı sayılır katkılarda bulunduğu New York'un ve diğer şehirlerin Alman ve Yahudi işçi çevreleriyle sınırlı kaldı.

1892 yılında Homestead'da, yerleşim biriminin adını tüm dünyaya taşıyan büyük bir grev hareketi ortaya çıktı. Tepeden tırnağa silahlı Pinkertonların vahşi saldırısına uğrayan işçiler de silaha sarılıp sermayenin uşaklarına hak ettikleri karşılığı vermiş ve onları geri çekilmeye zorlamışlardı. Sonuçta olaya milis kuvvetleri müdahale etmiş ve kan dökerek işçileri ağır bir yenilgiye uğratmışlardı. Homestead'taki kanlı olaylar Amerika'daki bütün örgütlü işçi hareketi içerisinde büyük bir heyecan ve öfke dalgası yarattı. Kamuoyundaki bu havanın etkisiyle genç bir anarşist, Alexander Berkman, tüm işçi topluluğunun nefret ettiği, trajik olayların gerçek sorumlusu olan Frick'i öldürme girişiminde bulundu. Frick hafif yaralandı. Buna rağmen Berkman, tarafsız olmadığı çok net olan bir mah-

keme tarafından olağanüstü bir cezaya, 22 yıl kürek cezasına çarptırıldı. Bu korkunç olay Goldman için büyük bir darbe oldu: çünkü Goldman, Bergman'la yakın arkadaşı ve aynı grup içerisinde bulunuyordu. Ayrıca arkadaşlarının bir kısmı Berkman'ın eylemini kınıyor ve bu durum kendi içlerinde ciddi hesaplaşmalara neden oluyordu. Aynı günlerde burjuva basını da Emma Goldman'a nefretle saldırıyor ve olaydan onun da sorumlu olduğunu iddia ediyordu. Arkadaşlarının terk ettiği ve kamuoyunun nefretini ensesinde hisseden genç idealist uzunca bir süre kalacak ev bulmakta bile zorlandı, bazı geceleri sokakta geçirmeye mecbur kaldı.

Ertesi yıl Amerika'da işsizlerin büyük hareketi doğunca Emma Goldman harekete katkıda bulunmak için tekrar sahneye çıktı. New York'da Union Square'de, grevci tekstil işçilerinin bir toplantısında yaptığı konuşma kapitalist basın tarafından hakaret olarak yorumlandı ve çarpıtılmış biçimde yayımlandı. Sonuçta Emma Goldman 1893 yılında halkı isyana teşvik etmekten bir yıl hapse mahkûm edildi. Nefret edilen propagandacıyı suçlu ilân etme hırslına kapılan jüri, lehteki 12 tanığın ifadelerini dikkate almamış ve daha sonra görevini kötüye kullanmaktan hapse mahkûm olacak bir muhbirin ifadesine göre karar vermişti.

Cezaevinden çıkarken Emma'nın düşünceleri olgunlaşmış, deneyimleri zenginleşmişti. Islah olması söz konusu bile değildi. 1895 yılında Avrupa'ya gitmek üzere bir

süreliğine Amerika'dan ayrıldı. Tüm İngiltere ve İskoçya'yı içine alan başarılı bir propaganda turundan sonra Viyana'ya gidip bir hastanede hemşirelik eğitimi aldı. 1896'da nihayet Amerika'ya döndüğünde kendini büyük bir tutkuyla tekrar propaganda çalışmalarına verdi. 1897 yılında, adının bütün ülkeye yayılmasına neden olan ve Büyük Okyanus kıyılarına kadar uzanan ilk büyük ajitasyon turuna çıktı. Bu tarihten itibaren Emma Goldman, Amerikan kamuoyunda hesaba katılması gereken bir şahsiyet olmuştu. Ülkeyi baştan başa dolaşarak, en ücra yerlere kadar ayak basmadık yer bırakmıyordu. Parlak konuşma yetisi ve sözlerinde güçlü bir biçimde dile gelen samimi inanç, özgürlük davasına bilinçli savaşçılar, kendisine ise Amerikan radikal çevrelerindeki tüm tanınmış şahsiyetlerin dostluğunu kazandırıyor. Ancak onun başarılı çalışmaları aynı zamanda bu yürekli isyancıya karşı tüm reaksiyoner güçleri de harekete geçiriyordu. Öyle ki, hemen her turunda tutuklamalarla, toplantı yasaklarıyla karşılaşılıyordu. Emma Goldman adı, burjuva düzeninin temsilcileri üzerinde kırmızı şal etkisi yaratıyor ve bu kadın, modern bayağı literatürün okuyucu kitesine sunduğu sıradan komplocu tipliklemeyle uzaktan yakından hiçbir benzerlik taşımasa da, Amerikalı darkafalılar nezdinde zamanla tüm kötülüklerin sembolüne dönüşüyordu.

Emma Goldman'ın en önemli özelliklerinden birisi derin bir adalet duygusuna sahip olmasıdır. Adaletin ihlal edildiği, insan onurunun ayaklar altına alındığı her yerde

Emma Goldman, başına neler geleceğini dikkate almaksızın, haksızlığa karşı protestoda bulunmak için ateşli konuşmalarla ortaya çıkmaktaydı. Ve kendi eyleminin sonuçlarından başkalarının zarar görmesine hiçbir zaman izin vermiyordu; yaptıklarının tüm sorumluluğunu üstlenmeye her zaman hazırdı. Başkan McKinley'in Buffalo'da öldürülmesinden sonra anarşistlere karşı korkunç bir nefret kampanyası başladığında, Emma'nın ülkeyi terk etmesi için arkadaşlarının çok büyük çaba harcamaları gerekti. "Cesur ve Özgür İnsanların" ülkesinde yaşanan Şikago adalet trajedisi ve diğer adli canavarlıklar arkadaşlarının ısrarlarını elbette haklı kılıyordu. Ama Emma Goldman yerinden kıpırdamıyor ve yaklaşan uğursuzluğa meydan okuyordu. Czolgosz olayında hiçbir sorumluluğu olmamasına rağmen başka yoldaşlarıyla birlikte tutuklandı ve polisin korkunç vahşetine maruz kaldı. Tüm ülkede karşı-devrimci sürüler, tüm suçu, inancı hilafına hakim düşünceyle uzlaşmayı reddetmek olan bu yiğit kadının kellesi için uluyorlardı. Emma Goldman'ın o zamanlar her şeye rağmen hayatta kalabilmesi belki de sadece bir tesadüften ibarettir.

1914 yılında büyük kitle kıyımları başladığında Emma Goldman savaşa karşı sesini ilk yükseltenler arasındaydı. Savaş karşıtlarının birçoğu, bizzat Amerika savaşa girince fikrini değiştirmişti. Emma Goldman bunu yapmadı. Kan ve intikam duygularının bütün ülkeyi adeta kasıp kavurduğu dönemlerde bile davasına korkusuz biçimde sadık

kalmayı bildi. Sonuç, tutuklanma ve iki yıl süren gözaltı oldu. Savaş sona erdiğinde Emma Goldman vatandaş olduğu bu ülkeden sınır dışı edilerek, aynı kaderi paylaşan ilk grupla birlikte Sovyet Rusya'ya gönderildi. Kalben hep bağlı olduğu eski yurduna hangi duygularla döndüğünü aşağıdaki satırlarda, özellikle de hazırlanmakta olduğu daha kapsamlı eserinde okuyacağız. Emma Goldman'ın hareketli yaşamındaki en acı tecrübeler kuşkusuz Rusya'da edindikleriydi. Bu satırlar, özgürlük özlemiyle kavınan ve en yüce beklentilerinin ihanete uğradığını gören bir ruhun ifadesidir. Sosyalizm sloganlarıyla yarım yamalak gizlenmiş gaddar bir gerçekliğin içi boş panltısı böyle bir ruh üzerinde iki kat itici etki yaratmış olmalıdır.

Bu kitapçığın sözüm ona radikal basın kabul etmemesinin ardından bir burjuva gazetesinde yayımlanması, o ünlü "proleterya diktatörlüğünün" tam ya da yarım savunucuların açısından, Emma Goldman'ı umutsuz lanet ve kişisel sövgü seliyle boğmaya kalkmanın yeterli gerekçesi oldu. Bolşevik Rusya'nın uluslararası konferanslarda kapitalist dünyanın temsilcileriyle aynı masalarda oturmalarına tek laf etmeyen aynı insanlar, gerçekliğin, bütün diğer yollar kapalı olduğu için burjuva basınında yayımlanmasına alâki bir öfke duyuyorlar. Gerçekte ise bu satırların içtenliğine karşı söyleyecek birşeyleri olmadığından onu karalamak için başka araçlara başvuruyorlar. Emma Goldman'ın bu doğuştan yeteneksizleri özel olarak yanıtlamaya gereksinimi yok. Onun tüm yaşamı bu gibilerin suçlamalarına

verilen yanıttır. Floransalı'nın sözü onun için de geçerlidir:
Segu il tuo corso, e lascia dir le gente!³

Neukölln, Eylül 1922

---

³ Dante'nin sözü: İt ürür, kervan yürür.

Giriş

Rusya'da geçirdiğim iki yıl içerisinde Amerikan basınında benimle yapıldığı iddia olunan görüntülerden söz eden çok sayıda yazı yayımlandı. Bu yazıların birkaçında benim düşüncelerimi değiştirdiğim, artık devrimde inandığım ve devrimin zorunluluğundan artık emniyetlenmediğim beyan edildi. Hatta bir gazete sansasyonel bir hikâyeye uydurup odamda kutsal bir eşya gibi bir Amerikan bayrağı bulundurduğumu yazdı. Kezaasa Amerikan hükümetine karşı işlediği suçların farkına varmış, günah çıkaran bir papaza benzetildim.

Bunların tümü tabii ki saçmalıklardan ibarettir. Düşüncelerimin doğruluğuna hiçbir zaman şüpheye kadar derinden inanmamıştım; daha önce hiçbir zaman, anarşist öğretimin iç tutarlılığına ve mantığına ilişkin bu kadar güçlü kanıtlarım olmamıştı. Ancak kimseyle ayrıntılı bir söyleşi yapma-

dim. Bunun nedeni ise, Rusya'nın trajik durumunu kavrayabilecek duruma gelmek için bir yıldan fazla bir zamana ihtiyaç duymuş olmamdı. Şimdi olduğu gibi o zamanda Rus sorununun birkaç sıradan lafla geçirilemeyecek kadar karmaşık olduğuna inanıyordum. Rusya üzerine, orada birkaç hafta ya da en iyi olasılıkla birkaç ay kaldıktan sonra yazan insanların kitaplarının büyük bir kısmının bana çok yüzeysel gelmesinin nedeni de budur. Kendim net bir fikir sahibi olmadan belli bir fikri kamuoyu nezdinde ifade etmeye karar veremedim. Aslında kamuoyuna açıklama sorumluluğunu hissetmiş bile olsam, bunu basın temsilcilerine yapamazdım. Emperyalist güçlerin Rusya'nın boğazını sıkmaya devam ettikleri bir süreçte suskunluğu sürdürmenin gerekli olduğunu düşünüyordum. Ayrıca gazetecilerle yaşadığım otuz yıllık deneyim, istisnalarının olduğunu memnuniyetle itiraf etsem de, onların dürüstlükleri konusunda beni ikna etmeye yetmiyordu.

Artık suskunluk dönemi sona erdi. Bu nedenle söylenmesi gerekenleri açıkça söyleyeceğim. Bu noktada karşılaşacağım zorlukların bilincindeyim. Gericilerin, yani Rus devriminin düşmanlarının sözlerimi yanlış yorumlayacaklarını biliyorum. Komünist Partisi ile Rus devrimini birbirine karıştıran devrimin sözümlerine ona dostlarının da beni mahkûm edeceklerinden eminim. Bu nedenle tutumumu iki tarafa da açıklamamın gerekli olduğunu düşünüyorum.

Dört yıl önce ABD hükümeti benden bir canı yaratarak evimi ve ülkemi terke zorladı. Ve bunların tümü savaşa

karşı sesimi yükseltme cesareti göstermemden dolayı oldu. O zamanlar savaşın yol açacağı korkunç yıkıma, olağanüstü maddi hasara ve onun sınırsız sayıda insan hayatına mal olacağına dikkat çekiyordum. "Bucumı buydu. Bugün savaşı desteklemiş olan birçok insan, savaşın genel öfke seline kapılmayanların haklı olduğuna, savaşın bir takım şarlatanlar ve onların hempaları tarafından savaşı lordlarının çıkarları için başlatıldığına, desteklendiğine ve finanse edildiğine inanıyor. "Demokrasi için savaş", "Savaşı bitirmek için savaş" sloganları dünyayı gerçek bir cehenneme çevirdi. Açlık kralı bütün ülkeleri kasıp kavururken, savaş sırasında insan etini yok ederek zenginleşen kralların bu en güçlüsüne kur yapıyorlar. Milyonlarca insanın katledilmesi ve yer kürenin yarısının çöle çevrilmesiyle yetinmeyip, dünyayı bir kaleye, halkların yüzyıllar süren savaşlarla elde edilen hak ve özgürlüklerinin zincire vurulduğu bir zindana çevirdiler. Bir zamanlar "cesur ve özgür insanların ülkesi" olarak bilinen demokratik Amerika, tüm ülkelerin başkaldıranlarına kucak açan İngiltere, özgürlüğün beşiği Fransa ve daha önemsiz birçok ülke... hepsi bugün ruhun çöllerinden başka nedirler? Bunların bir zamanlar konuklara açık olan kapıları bugün kapalı ve sürgülü. Sadece politik tutukluların iniltileri, sınırsız sayıdaki işsiz küfür ve bedduaları bu düşünce ve fikir mezarlığındaki sessizliği bozuyor.

Gerçekten de savaş lordları, eserleriyle övünebilirler. Komploları başarılı oldu. Demirden pençeleriyle dünya

halklarının enselerine çökmüş bulunuyorlar. Aslında şu Rusya da olmasa keyiflerine diyecek yok.

O asil sermaye ve ordu ikilisi Rusya'da bir devrimin olacağını hesaplamamıştı. Tam da emperyalizmin zaferinden emin olduğu, savaş ganimetlerinin su gibi akmaya başladığı bir dönemde Rus halkının kalkıp da devrimi tüm dünyaya yayabilecek bir yangını çıkarıvermesi hiç de "ki-bar" bir davranış değildi. Bu "hayasızlığı" ezmek için birşeyler yapmak gerekiyordu. Almanya ile savaş, ikiyüzlülükle, Alman halkına karşı değil, Alman emperyalizmi ve militarizmine karşı bir savaş diye sunulmuştu. Aynı hilekâr dil Rus devrimine karşı tezgâhlanan haçlı seferi olumlanırken de kullanıldı. Rus halkına değil, Bolşeviklere karşı savaşılıyor -devrimi onlar ateşlemişlerdi, onların yok edilmeleri gerekiyordu. Böylece Rusya'ya karşı savaş başlatıldı. İşgalciler milyonlarca Rusu öldürdüler. Abluka nedeniyle yüzbinlerce kadın açlık ve soğuktan öldü. Rusya umutsuzluğun ve ölümün kol gezdiği korkunç bir çöle dönüşmüştü. Bolşeviklerin iktidarı sınırsız bir güce ulaşırken, Rus devrimi yerle bir olmaktaydı. Emperyalistlerin Rusya'ya karşı yürüttükleri dört yıllık komplonun sonucu budur.

Peki, bu neden oldu? Çok basit: Devrimi tek başına gerçekleştiren ve onu ne pahasına olursa olsun saldırganlara karşı korumaya kararlı olan Rus halkı, sınırsız sayıdaki cephede, içteki düşmanlara gerekli dikkati gösteremeyecek derecede meşguldü. Rusya'nın işçi ve köylüleri cep-

hede kahramanca hayatlarını ortaya koyarlarken, içerdeki düşman giderek güçleniyordu. Bolşevikler, yavaş ama güvenli adımlarla Sovyetleri yok eden, devrimi çökerten, bürokrasi ve despotizm açısından dünyanın bütün büyük devletleriyle boy ölçüşebilecek merkeziyetçi bir devlet kuruyorlardı.

İki yıllık gözlem ve deneyimlerime dayanarak kesin olarak söyleyebilirim ki, dıştan sürekli bir saldırı tehdidi olmasa, Rus halkı Kolçakların, Denikinlerin ve diğerlerinin saldırılarında olduğu gibi, içteki tehdidi görecektir ve defetmiş olacaktır. Emperyalistlerin karşı saldırıları olmasa, halk, komünist devletin yıkılan Rusya'yı yeniden inşa etmek konusundaki yeteneksizliğini, sığlığını anlayacak, onun çabalarının gerçek hedefini kavrayacaktır. Bu durumda kitleler ülkenin dumura uğramış sosyal güçlerini harekete geçirebilirlerdi. Peki halk da aynı şekilde yanılıp yolunu şaşırır mıydı? Tabii, bu da mümkündür. Ancak bu durumda kendi inisiyatifine ve gücüne güvenmeyi öğrenecek ve sadece bununla bile devrim kurtarılabilir.

Yüzyılların en büyük olayı olan Rus devriminin çöküşü, yalnızca yabancı güçlerin müdahalesini talep eden bir kısım eski devrimcinin caniyane aptallıkları ve bu müdahaleyi finanse eden emperyalistler yüzünden gerçekleşmiştir. Bolşeviklerin, saldırıların hedefi olmaları nedeniyle, uzunca bir süre sosyal devrimin kutsal sembolü olarak gözük-bilmelerini de buna borçluyuz.

Uğursuz bir yanılığın burada ortaya koymak istiyorum. Hayır, devrime inancımı yitirmedim. Tersine, Lenin'in askeri komünizm diye adlandırdığı şeyin dünyaya dayatılması durumunda, gelecek her devrimin yenilgiye mahkûm olduğuna mutlak biçimde inandığım için bu yanılığın ortaya koymak istiyorum. Bolşeviklerin Rus Devrimine neler yaptıkları, devletin gerekliliği konusunda ikna olduğum için değil; Rusya'da yaşananlar, hangi biçim altında ve hangi gerekçeyle davranırsa davranırsın her tür devletin, kitlelerin özgür düşünmelerini ve eylem taleplerini felce uğratan ölümcül bir ağırlık oluşturduğunu her çeşit teori-den daha net bir biçimde gözlerimizin önüne serdiği için anlatacağım. Bunu anlatmayı Bolşeviklerin eliyle çarınla gerilen devrime, eziyet edilen Rus halkına ve yanıltılan dünyaya karşı bir borç olarak görüyorum. Ve bütün borcumu, yazdıklarımın gerici güçler tarafından kötüye kullanılmasına ve görme yetilerini yitirmiş radikallerin saldırılarına aldırış etmeksizin ödemek istiyorum.

Stokholm, Ocak 1922

Sovyet Devriminin Çöküş Nedenleri

Rus devriminin boğulmasına katkıda bulunan faktörler tartışılırken, sadece karşı-devrimcilerin bu trajedide oynadıkları role dikkat çekmek yeterli değildir. Şüphesiz ki onların suçları sonsuza kadar lanetlenmeyi hak edecek kadar büyüktür. Bu Rus "yurtseverleri" –monarşistler, Kadetler (anayasal demokratlar), sağcı sosyal devrimciler vs. – dünyayı bir dış müdahale için velveleye verdiler. Onlar bu savaşta, kendi ülkelerinden ve başka uluslardan binlerce insanın kurban edilmesinin baş sorumlularındır. Kendileri tam bir güvenlik içinde yaşıyorlardı: Onlara ne Çeka'nın kurşunları, ne de açlığın ya da tifüsün uğursuz eli ulaşmıyordu. Yurtsever rolü oynamak için bütün imkânları mevcuttu. Ama bunların hepsi yeterince bilinen şeylerdir ve

yeniden açıklanmaları gerekli değildir. Bilinmeyen, Rus devriminin çöküşüyle sonuçlanan bu büyük sosyal trajedide rol oynayan güçlerin, sadece müdahale taraftarı Ruslar ve müttefiklerinden ibaret olmadığıdır. Bir diğer güç Bolşeviklerin kendisiydi ve şimdi onların rolleri hakkında birşeyler söylemek istiyorum.

Belki de Rus devriminin kaderi daha doğarken belli olmuştu. Devrim, Rusya'nın kanını kurutan, erkek nüfusun en seçkin kesimini yok eden ve tüm ülkeyi çöle çeviren dört yıllık bir savaşın ardından ortaya çıktı. Bu koşullar altında devrimin, dünyanın geri kalan kısmının azgın saldırısına karşı koyacak gücü bulamaması anlaşılabilir. Bolşevikler, Rus halkının büyük politik değişimler için gerekli olan ilk atılımı gerçekleştirecek güce ve özveriye sahip olduğunu, ancak devrimci bir dönemin yavaş ve yıpratıcı günlük işleri için zorunlu olan sabra sahip olmadığını iddia etmekte. Ben bu iddianın doğru olduğunu düşünmüyorum. Bu iddia iyi gerekçelendirilmiş olsa bile ben, Rus devrimini boğan ve halkı despotizm boyunduruğu altına sokan şeyin, esas olarak dışardan gelen saldırılar değil, Rusya'nın kendi içindeki anlamsız ve acımasız yöntemler olduğu savında direnirdim. Bu, Bolşeviklerin Marksist devlet sanatıydı; ilk dönemlerde devrimin başarısı için zorunluluk olarak göklere çıkarılan, ama her tarafa sefalet, güvensizlik ve düşmanlık yaydıktan ve halkın Rus devrimine güvenini yavaş yavaş yok ettikten sonra zararlı görülp bir kenara atılan taktikti.

Herhangi bir dönemde, devrim için en büyük tehlikenin dış saldırılardan mı, yoksa içeride halkın dışlanmasından, devrime olan ilgisinin felce uğratılmasından mı geldiği yolunda bir kuşku var olduysa, Rus devrimi bu kuşku ebediyen ortadan kaldırmıştır. Müttefiklerin para, savaş malzemesi ve insan gücüyle destekledikleri karşı-devrim, tam anlamıyla başarısızlığa uğramıştı. Onun yenilgisi Kızıl Ordu'daki kahramanlık ruhundan ziyade, her saldırıya başarıyla karşı koyan halkın devrimci coşkusuyla açıklanabilir. Buna rağmen Rus devrimi acılı bir sürecin sonunda can verdi. Bu durum nasıl açıklanabilir?

Esas nedenler uzakta değildir. Bir devrimin karşıdan gelen bütün direnişleri kırabilmesinde ve engelleri başarıyla aşabilmesinde, onun sürekli olarak halkın önünü bir meşale gibi aydınlatması, halkın ise sürekli olarak devrimin tutkulu kalp atışını hissetmesi çok önemlidir. Başka bir ifadeyle, kitlelerin, devrimin kendi eserleri olduğunu ve yeni bir yaşam kurmak demek olan o zor işe fiilen katıldıklarını her zaman hissetmeleri gerekir. Kısa bir süre için de olsa, Ekim Devriminden sonra işçiler, köylüler, askerler kendi devrimci kaderlerinin gerçekten de sahibi olmuşlardı. Ama hemen sonra komünist devletin görünmez demir eli işin içine girdi, kendi amaçları için kullanmak üzere devrimi halktan kopardı.

Bolşevikler Marksist kilisenin cizvit papazları gibidirler. İnsan olarak samimiyetsiz ya da kötü niyetli oldukları için değil. Politika ve yöntemlerini belirleyen şey onların Mark-

sizmleridir. Kullandıkları araçlar kendi asli hedeflerini gerçekleştirmelerini engelledi. Komünizm, sosyalizm, eşitlik, özgürlük: Rus kitlelerinin, uğruna büyük acılar çektiği her şey, Bolşevik taktiğin “amaç bütün araçları kutsar” yolundaki cizvitçi ilkesi ışığında anlamsızlaştırılıp kirletildi. Ekim Devrimine özelliğini veren idealist çabaların yerini kinizm ve kabalık aldı. Her türden coşku felce uğratıldı her tür kamusal kaygı yok edildi. Bugün halka katılımsızlık ve ilgisizlik hükmediyor. Ne yabancı güçlerin müdahalesinin, ne de ablukanın halkı devrime yabancılaştırma, ona devrimle ilgili her şeyden nefret etme duygusunu verme gücü yoktu. Bunu gerçekleştiren Bolşeviklerin iç politikaları oldu. Halk bugün “Bütün bu değişiklikler ne için yapıldı?” diye soruyor. “Tüm egemenler birbirinin aynısı; yoksullara ise her zaman acı çekmek düşüyor.” Bolşeviklere Rusya üzerinde iktidarlarını kurma imkanı veren, halktaki, yüzyılların boyun eğmişliğiyle birleşen bu kadercilikti. Peki bu deneyim, Bolşevikleri, amacın tüm araçları kutsamadığı konusunda ikna etti mi?

Şüphesiz Lenin sık sık pişmanlığını ifade eder. Komünistlerin Rusya çapındaki her Konklavesinden¹ sonra bir Mea Culpa² duyarız. Genç bir komünist bir gün bana, “Lenin günün birinde Ekim Devrimini bir hata olarak açıklarsa şaşırمام,” demişti. Gerçekten de Lenin hatalarını itiraf ediyor. Ama bu durum onun aynı yanlış politi-

¹ Kardinallerin Papa’yı seçmek için yaptıkları toplantı (ç.n.).

² (Lat.) hata yaptım (ç.n.).

kayı devam ettirmesini hiçbir şekilde engellemiyor. Her yeni deneyim Lenin ve fanatik taraftarlarınca devrimin ve bilimin zirvesi olarak sunuluyor. Yeni yasaların haklılığını ve anlamını sorgulayanların, ölçüsüz davranışlarının vay haline! Böylesi derhal karşı-devrimci, spekülasyon ya da eşkıya diye damgalanıyor. Ancak Lenin çok geçmeden yeniden pişmanlığını beyan edip, kendi kör takipçi sürüsüyle, son deneyimin başarılı olabileceğine inanan bu insanlarla soytarılar diye alay ediyor. Lenin tüm dünyayı ve Rusya’yı dört yıl boyunca yanılıp, komünizmin kurulmakta olduğu konusunda ikna etmeye çalıştıktan sonra, Tüm Rus Sovyetlerinin son kongresinde kendi arkadaşlarıyla alay etti, onları bugün Rusya’da komünizmin kurulabileceğine inanacak kadar saf olmakla suçladı. Lenin bu açıklamaları yaparken cezaevi kapıları, hâlâ, suçları aynı şeyleri üç yıl önce ve daha hafif bir tonda söylemekten ibaret olan çok sayıda insanın üstüne kapalıydı.

Burada Bolşeviklerin, hedeflerine ulaşmak için, halka değişik dönemlerde hikmetinden sual olunmaz gerçekler diye sunup kabule zorladıkları ve sonuçta devrimin çöküşüne neden olan yöntemleri sıralamak ilginç olurdu. Ancak yazımızın boyutları, Bolşevik devletin sorumluluğunu taşıdığı tüm eylemlerin ayrıntılı biçimde incelenmesine izin vermiyor. Bu nedenle, sadece en önemli dönemleri ve çarpıcı yöntemleri kısaca anlatmakla yetineceğim.

Brest-Litovsk anlaşması, ardından gelen tüm kötülüklerin çıkış noktası oldu. Anlaşma, Bolşeviklerin o zamana

kadar dünyaya ilân ettikleri her şeyin toptan inkârıydı: Savaş tazminatlarının reddi, her türden gizli diplomasinin ortadan kaldırılması, tüm ezilen halklara kendi kaderlerini tayin hakkı. Bolşevikler buna rağmen, Alman halkını dik-kate almaksızın, Alman emperyalizmiyle anlaşma imzala-dılar. Bu anlaşma Letland, Finlandiya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'ya ihanet edilerek satın alındı. Sonuç? Yıllar süren iç savaş, birlik olmaları devrimin savunulması açısından yaşamsal önemde olan devrimci güçlerin parçalanması ve ülkeyi bugüne kadar egemenliği altında tutan kızıl dehşetin başlaması.

Ukrayna ve Beyaz Rusya köylüleri Alman saldırganları geri püskürtmeyi bildiler, ancak Bolşeviklerin ihanetini ne unuttular, ne de affettiler. “Çeteleri yok etmek” için Uk-rayna'da sürekli olarak bulundurulmuş bir milyon askerin varlığı, Ukrayna köylülerinin Bolşevik devleti nasıl bir aşkla sevdiklerine tanıklık ediyor. Brest-Litowsk ihanetine ka-dar işçilerle omuz omuza olan köylüler, anlaşmanın ar-dından, işçi ve köylülerin temsilcileri olma iddiasındaki Bolşeviklere nefret ve tiksinti duygularıyla yüz çevirdiler. Lenin, devrimin nefes alması için onay istiyordu. Ama bu onun, Rusya açısından bedeli en ağır olan hatasıydı: çün-kü bu, devrimin boğulması demektir.

Raswjorstka (Ürünlerin Zorla alınması)

Brest-Litowsk Anlaşmasını, Raswjorstka, yani ürünlerin köylülerden zorla alınması izledi. Bolşevikler, Raswjorstka'ya, köylüler şehirlerin yiyecek gereksinimini karşılamayı

reddettikleri için başvurmak zorunda kaldıklarını iddia et-mekteler. Bu, olsa olsa, kısmen doğrudur. Köylüler ger-çekte ürünlerini hükümetin ajanlarına vermeyi reddedi-yorlar ve işçilerle doğrudan ilişki kurabilme hakkını talep ediyorlardı. Ancak köylülerin bu talepleri kabul edilmedi. Bolşevik hükümetin yetersizliği ve bürokrasinin kokuy-muşluğu köylülerin memnuniyetsizliğinin ortaya çıkma-sında büyük rol oynadı. Ürünlerine karşılık olarak vaat edilen endüstri ürünleri köylülere ya hiç ulaşmadı ya da ulaştığı ender durumlarda da eksik, kırılıp dökülmüş ola-rak ulaştı. Kharkow'da bulunduğum dönemde bürokrasi-nin merkezi mekanizmasının yetersizliğini gözleyebilme imkanım olmuştu. Bir büyük fabrikanın deposunda çok sayıda tarım makinası bulunuyordu. Moskova, sabotaj ce-zası tehdidi ile bunların iki hafta içinde hazır hale getiril-mesini emretti. Emir yerine getirildi. Ama daha sonra makinalar altı ay boyunca burada yatmaya devam etti ve merkezi hükümet bunları makina gereksinimleri had saf-hada olan köylülere dağıtma konusunda en küçük bir giri-şimde bile bulunmadı. Bu, Moskova'daki “sistemin” nasıl çalıştığı, daha doğrusu çalışmadığını gösteren çok sayıda örnekten sadece biridir. Bu koşullarda köylülerin, Bolşevik devletin yönetme yeteneğine olan güvenlerini yitirmiş ol-malarına şaşılabilir mi? İşte Bolşevikler, sonunda köylüle-rin güvenini ikna ve dostlukla kazanamayacaklarını gör-mek zorunda kaldıklarında çareyi Raswjorstka'da, yani ürünleri köylülerden zorla almada buldular. Köylülerin bu kadar öfkeli olmaları ve onları yeni hükümetin mutlak

düşmanı haline getirecek daha başarılı bir yöntem asla bulunamazdı. Raswjorstka, köylüleri sürekli tehdit altında tutan bir dehşet sembolü oldu ve onların her şeyini ellerinden aldı. Bu çılgın yöntemin, çok sayıda kurbana ve devasa tahribata yol açan korkunç sonuçlarına ilişkin tam bir dökümünün yapılması ancak gelecekte mümkün olabilecektir. İnanılmaz gibi gözükse de açlığın en büyük nedenlerinden birinin Raswjorstka olduğu, Rusya'da iyi bilinen bir gerçektir. Çünkü bu sistemle sadece köylülerin son pudlarına³ değil, gelecek yıl ekecekleri patateslerine ve tohumlarına da el konuldu. Volga yöresindeki içler acısı durumun asıl nedeninin kuraklık olduğu doğrudur. Ama köylülere zamanında yeterli tohum verilseydi, en azından birkaç bölgenin Volga'daki açlığa derman olacak kadar ürün yetiştireceği de en az o kadar doğrudur.

Mallarına el konulan köylülerin hükümet ajanlarına karşı direnişlerini takip eden ve daima “komünistlerin” yönetiminde gerçekleştirilen cezalandırma seferlerinde köylülere karşı şiddet kullanılıyor ve genellikle, uğranılan köyün tümü tahrip ediliyordu. Köylülerin yerel makamlar ve nihayet Moskova nezdindeki protestoları da sonuçsuz kalıyordu. Şimdilerde Rusya'da Bolşeviklerin gıda maddeleri “toplamaları” ile ilgili anlamlı bir anekdot dilden dile dolaşmaktadır: Bir köylü heyeti Lenin'in karşısına çıkar; “Evet beybaba,” der Lenin köyün en yaşlısına, “artık memnun olmalısınız. Toprağınız, ineğiniz, tavuğunuz, kı-

³ Pud: Eski Rus ağırlık ölçüsü: 16.38 kg (ç.n.).

saca her şeyiniz var.” “Öyle evlat, Tanrıya şükür,” diye yanıtlar köylü. “Toprak bana ait, ama ürünü elimden alıyorsun; inek benim malım, sütü elimden alıyorsun, tavuk benim tavuğum, yumurtayı elimden alıyorsun. Tanrıya şükür evlat.”

Bu şekilde sömürülüp aklatılan köylüler komünistlere cephe aldılar. Raswjorstka, tüm adaletsizlikleriyle ceza seferleri, ülkede güçlü bir devrim karşıtı hissiyat yarattı. Rusya konusunda yazılar hazırlayan kimi yazarlar hükümetin köylülerin uzlaşmazlıklarıyla ilgili geliştirdiği tezi aynen kabullendiler. Örneğin, bugünkü Rusya'nın diğerleriyle karşılaştırılmayacak ölçüde en samimi ve ciddi eleştirmeni Bertrand Russell, “Bolşevizmin Teorisi ve Pratiği” başlıklı yazısında şöyle diyor: “Köylülerin Bolşeviklere yönelik anti-patileriyle ilgili nedenlerin yetersiz olduğunun itiraf edilmesi gerekir.” Açıktır ki, Bertrand Russell'in Raswjorstka'nın sonuçlarını gözlemleme fırsatı hiç olmamıştır, yoksa mutlaka başka bir izlenim edinirdi. İşin gerçeği, Rus köylüleri o kadar pasif ve ağırkanlı olmasalardı, Bolşevik devletin ömrü fazla uzun olmazdı. Görünen o ki, Bolşevik devlet, köylülerin pasif direnişi sonucu bile neredeyse yıkılacaktı. Lenin'i yeni vergi politikasına ve serbest ticarete zorlayan şey –Raswjorstka'nın insanlık dışı ve karşı devrimci olması değil– bu gerçeğin farkedilmesidir.

Rus Kooperatifleri

Rus kooperatifleri halkın yaşamında büyük bir kültürel ve ekonomik güç oluşturuyordu. 1918 yılında ülke çapın-

da 25.000 şube ile büyük bir ağ oluşturan kooperatiflerin dokuz milyon üyesi vardı. Aynı dönemde, ödenmiş sermayeleri 25 bin rubleyi bulurken, bir önceki yılda ciroları 200 milyon ruble tutuyordu. Açıktır ki, kooperatifler devrimci örgütlenmeler değillerdi. Ancak varlıkları şehirle köy arasındaki ilişkilerde bağlantı unsuru olarak hayati önem taşıyordu. Başlarında ne türden karşı-devrimciler olursa olsun bunlar, tüm örgütlenmeye zarar vermeden, kolaylıkla ayıklanabilirlerdi. Ancak bu yapılanmaların faaliyetlerine izin verilmesi, kaçınılmaz biçimde, merkezi devletin yetkilerinin sınırlanması gibi gözükecekti. Bu nedenle kooperatifler "tasfiye edildi" ve böylelikle Rusya'nın yeniden inşası açısından önemli bir unsur yok edildi. Ancak kooperatifler zafer çığlıklarıyla öbür dünyaya gönderildikten, kooperatif hareketi içinde özveriyle çalışmış çok sayıda kadın ve erkek yaşamlarını atıl bir şekilde cezaevlerinde geçirdikten sonra, Lenin bir kez daha göğsünü dövüyor ve bir kez daha "mea culpa" diyordu. Bugün kooperatifler yeniden kurulmaya ve ölü bedenler canlandırılmaya çalışılıyor. Kooperatiflerin yasal olarak yeniden tanınmalarından kısa süre önce, o sırada ölüm döşeğinde olan Kropotkin, Dimitroff'dan altı kooperatifçinin cezaevinden salıverilmesi arzusunu dile getirmişti. Bu adamları ciddi ve inançlarına bağlı işçiler olarak tanıyordu. Yaptıklarına sadık kaldıkları için zaten 18 aydan beri Butyrki hapisanesinde çile çekiyorlardı. Bunlar ancak Lenin'in kooperatiflerin yeniden kurulması gerektiğini açıklamasından sonra serbest bırakıldılar. Kooperatiflerin Bolşevik devlet yapısı

içerisinde, tasfiye edilmelerinden önce sahip oldukları anlamı ve gücü bir gün kazanacaklarına inanmak zordur.

Sovyetler

Bugünkü Rusya'yı Sovyet Rusya, Bolşevik devleti de Sovyet Devleti diye adlandırmak düpedüz gülünçtür. 1905 devrimi sırasında ilk kez kurulan Sovyetler Ekim Devriminden sonra yeniden ortaya çıktılar. Sovyetlerin Bolşevik hükümetine olan yakınlığı ilk Hıristiyan hareketin Hıristiyan kilisesine yakınlığı kadardır. Köylü, işçi, asker ve denizci konseyleri Rus halkının özgürleşen güçlerinin kendiliğinden sonuçlarıydılar. Sovyetler, kitlelerin yüzyıllar boyu süren baskı dönemlerinden sonra dile getirdikleri gereksinimlerine denk düşüyorlardı. Daha 1917 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında Sovyetlerin dinamik gücü, işçileri ve köylüleri fabrikaların ve toprağın mülkiyetini ele geçirmeye zorluyordu. Sovyetler büyük bir hızla bütün Rusya'ya yayılıp Ekim Devriminin ateşini tutuşturdu ve çalışmalarını bu olaydan sonra da aylar boyunca sürdürdüler. Sovyetlerin anlamını kavrayamayan bazı sosyalist politikacılar bizzat Sovyetler tarafından bir kenara atıldılar. Bu hareketin kabaran dalgasına karşı çıkmayı deneselerdi Bolşeviklerin başına da aynı şey gelirdi. Ancak kurnaz ve hilekâr bir cizvit olan Lenin, halkın genel çığlığını kendi parolası haline getirdi: "Bütün iktidar Sovyetlere!" Ancak Lenin ve sadık kullarının kendilerini koltuklarında emniyette hissetmelerinden sonra Sovyetlerin yıpratılması süreci başladı. Bugün Sovyetler, Rusya'daki

her şey gibi, bedensel varlıkları kaybolmuş birer siluetten başka birşey değildirler.

Sovyetler, bugün sadece Komünist Partisi'nin kararlarını tekrar ediyorlar. Başka bir politik yaklaşımın duyulma olasılığı yoktur. Komünistlerin seçim yöntemleri Tammany Hall'i⁴ bile kışkandırıyor olmalıdır. Rusya'ya geri dönüşümden kısa bir süre sonra önde gelen bir komünist bana, "Murphy usta ve Tammany Hall bizim elimize su dökemez," demişti. Ben doğal olarak adamın şaka yaptığını düşünmüştüm. Ancak çok geçmeden gerçeği ifade ettiğini farkettim. Komünist oyları şişirmek için komünistler her tür hileyi kullanıyorlar. Alışılmış yöntemlerin yetmediği yerlerde istihkakın kesilmesi ve tutuklama tehditleri kullanılıyor. Çeka, kader gibi her an hazır ve nazırdır ve seçmenler kendilerini neyin beklediğini bilmektedirler. Bu nedenle komünistlerin neden bütün seçimleri kesin olarak kazandıklarını anlamak kolaydır. Buna rağmen Bolşevik Rusya'da Menşeviklerin, Sol Sosyalist Devrimcilerin, hatta Anarşistlerin ara sıra bir temsilci çıkarabilmeleri az şey değildir. Yayın çıkarma, özgür konuşma ve fabrikalarda yasal propaganda hakkı olmadan muhalefet partilerinin Sovyetlere temsilci seçmeyi başarmaları bir mucize gibidir. Ancak orada sesini duyurma olanağı hiç yoktur. Komünist şakşakçılar (kişiliksiz alkışçılar) komünistler dışında kimse- nin sesinin duyulmamasına özen göstermekte- ler.

⁴ 19. yüzyılda Amerika'da Demokrat Parti içine yerleşmiş mafyavari bir grup (ç.n.).

Arada sırada bir anarşist Sovyet seçilirse, hükümet normal olarak temsilciliği tanımayı reddetmekte ya da Çeka, herhangi bir bahaneyle, seçilen kişinin karşısına çıkarılmaktadır. 1920 yılında Moskova'da fabrika kulüplerinden birinde bir seçimde bulunmuştum. Hükümet, işçilerin adayı olan bir anarşistin seçilmesini ikinci kez onaylamamıştı. Karşı aday olarak Kamu Sağlığı İdaresi komiseri Semaşko çıkarılmasına rağmen, işçiler üçüncü kez anarşisti seçtiler. Semaşko'nun, rakibinin kişiliğine yönelik hakaretleri, onu gözden düşürme çabaları, seçmenleri yumrukla yıldırma ve aforoz etme tehditleri fayda etmedi. İşçiler adamın yüzüne karşı güldüler, alaycı bravo çığlıklarıyla onunla dalgalarını geçtiler ve üçüncü kez anarşisti seçtiler. Birkaç ay sonra, seçilen kişi bir bahaneyle tutuklandı ve ancak uzun bir açlık grevi sonunda ve o sırada Moskova'da bulunan bir İngiliz işçi misyonunun gezisi sırasında bir skandalın patlak vermesini önlemek isteyen Bolşeviklerce serbest bırakıldı. Moskova'yı terk etmemden, yani 1 Aralık 1921'den hemen önce Moskova Sovyetinin üç anarşist üyesi tutuklandı. Bunlardan birisi başkent dışına sürgüne gönderildi. Diğer ikisi hakkında ise, sonradan öğrendiğime göre, normal olarak, sorğu yapıp dava açılmadan sanığın kurşuna dizilmesi ile sonuçlanan "çetecilik ve yeraltı faaliyeti" suçlamasıyla dava açılmış. Bu kişilerin suçları Moskova Sovyetinde her şeyi açık yüreklilikle söylemekten ibaretti. Bu yüzden oradan "uzaklaştırılmaları" gerekiyordu. Açıkça görülmektedir ki, ne Moskova Sovyetinin, ne de Rusya'daki başka bir

Sovyetin görevini yaparken kendi başına karar verme hakkı ya da bağımsızlığı söz konusudur. Hatta Komünist Partisi'nin sıradan bir üyesinin bile orada görüşlerini açıklamak konusunda fazla olanağı yoktur. Hem Sovyetlerin, hem de tüm Bolşevik hükümetin içinde "proletarya diktatörlüğü" çok küçük bir grubun elinde bulunmaktadır –o, Rusya'yı ve Rus Halkını tek başına egemenliği altında tutan merkezdeki küçük gruptur.

Bir zamanların ideali olan –işçilerin, köylülerin ve askerlerin özgür fikir alışverişi– halkın artık rağbet etmediği ve tüm inancını yitirdiği bir komediye dönüşmüş bulunuyor.

Çalışma Seferberliği

Gerçekte angaryadan başka bir şey olmayan çalışma seferberliği dünyaya komünist sistemin en önemli unsurlarından biri olarak övgüyle sunuldu. "Bugün Sovyet Rusya'da herkes çalışmak zorundadır. Artık parazitler yoktur." Gerçi Lenin hiçbir zaman bu uygulamanın Rusya'yı yeniden inşa için yürürlüğe konan başka birçok benzer uygulama gibi bir hata olduğunu itiraf etmedi; ama onun, angaryanın işçilerin verimliliğini artırmak konusunda hiçbir şey getirmediğini net olarak anladığına inanıyorum. Uygulandığı dönemde angarya, sadece kitlesel bir kölelik sistemi kurmayı ve burjuva asalakların yerini Bolşevik asalaklar aygıtının almasını başardı. Görevi işçileri işe zorlamak, iş sırasında gözetlemek, tutuklamak ve zaman zaman da, işlerini izinsiz terketmeleri durumunda, kurşuna

dizmekti. Gerçekten de işçilerin büyük çoğunluğu işverlerine gidiyordu, ancak çalışmak için değil, avarelik etmek, karlarının ve çocuklarının köyde un ve patatesle değişebilecekleri birkaç parça malı gizlice üretmek için. Açlıktan ölmemenin tek yolu buydu.

Sadece köyden şehire bir şey getirebilme imkanı üzerine bile bir kitap yazılabilir. Ticaret yasasıyla birlikte, resmi görevli olmayan herkesin köyden şehire getirebilecekleri mallara el koymak üzere tüm tren istasyonlarına askerler ve Çeka elemanlarından oluşan müsadere birlikleri (Сақы адителнотряд) yerleştirilmeye başlandı. Ancak büyük zorluklarla seyahat izni alabilen, seyahat imkanı çıkana kadar günlerce, hatta haftalarca istasyonlarda bekleyen, tıka basa dolu pis vagonlarda ayakta, bazen de vagonların üstünde ya da merdivenlerde yolculuktan sonra bir pud un ya da patates elde edebilen bu şansız zavallılar, seyahatlerinin son istasyonunda önlerine çıkan müsadere birliklerinin her şeyi ellerinden almalarını sessiz sedasız sineye çekmek zorundalardı. Çoğu durumda komünist devletin koruyucuları el konulan malları kendi aralarında paylaşıyorlardı. Yoksul kurbanlar başlarına başka bir şey gelmediyse kendilerini şanslı saymalıydılar. Çünkü değerli yüklerinin müsadere edilmesinin dışında, işin içinde, çok sık yapıldığı gibi, "spekülasyon" iddiasıyla, içeri atılmak da vardır. Kıtık döneminde hayatta kalmaya çaba harcayanlar için Rusya'nın hapisanelerini dolduran mutsuz insan

yığınlarının yanında, gerçekten spekülasyon yaptıkları için hapse atılanların sayısı yok denecek kadar azdır.

Bolşeviklerin bir konuda haklarını teslim etmek lazım –onlar yarım iş yapmazlar. Angarya yasallaşır yasallaşmaz acımasız bir şekilde uygulandı. Erkek kadın, genç yaşlı, yırtık pırtık ayakkabıları ve lime lime olmuş ince elbiselerine bakılmaksızın, ayırım gözetilmeksizin, buz gibi havada ve tipide kar küremeye ya da buz kırmaya zorlandılar. Bazen odun kesmek için gruplar halinde ormana gönderildiler. Sonuç zatülcenp, akciğer iltihabı ya da veremdi. Ancak bu sonuçlardan sonra Kremlin'deki bilgeler işbölümünü düzenleyecek bölümler açtılar. Bu bölüm, işçilerin be-densel güçleri konusunda karar veriyor, onları sınıflandırıyor ve mesleklerine göre işlere dağıtıyordu.

İşe zorlamak için kullanılan yöntemlere karşı derin bir nefret duydukları için, insanların bu köleleştirici ve insanlık dışı koşullarda işten kaçmaya çalışmalarına şaşmamak gerekiyor. İnsanlar zamanla komünist devleti, damarlarından yaşam enerjilerini soğuran bir sülük gibi görmeye başladılar. Uzun savaş yıllarının darbelerini yaşayan, Yudenitç'in sürülerine karşı şehirlerini kahramanca savunan, savaş ve açlığın dehşetini yaşayan, tüm Rusya'nın en devrimci işçileri olarak nam salan Petrograd işçilerinin bile sahte devrimcilerden ve onlarla bağlantılı her şeyden nefret etmeye başlamaları bir mucize miydi? Ancak bu onların hatası değildi. Onların ideallerini ve inançlarını yıkan, Bolşeviklerin zalim devlet mekanizmasıydı. İnsanlarda,

ancak uzun dönemde aşılacak devrim karşıtı bir ruh hali yaratan oydu.

Petrograd Sovyeti'nin bir toplantısındaki bir sahneyi hiç unutmuyacağım. Kronstadt'ın kadetleri ile ilgili kararın verileceği geceydi. Komünist liderlerin uzun konuşmalarından sonra birkaç işçi ve denizci söz istedi. Bir cephanecisi konuşuyordu. Yüzü izleyicilere değil, oturma başkanına dönüktü. Gerginlikten sesi titriyor, gözleri alevler saçıyor ve tüm bedeni sarsılıyordu. Petrograd Sovyeti'nin başkanı Zinoviyev'e hitap ediyordu: "Üç buçuk yıl önce siz Alman ajanı, devrim düşmanı olarak damgalanıp hafiyelerin hakaretlerine ve takibine uğrarken, biz Petrogradlı işçiler ve denizciler sizi kurtardık, sizin için savaştık, kan döktük ve sizi sonunda bugün olduğunuz yere getirdik. Bunu sizin halkın isteklerine tercüman olacağınızı düşündüğümüz için yaptık. Ama o andan itibaren siz ve hükümetiniz bizden uzaklaştınız. Ve şimdi bizlere hakaretler yağıyor ve bizi karşı-devrimci ilan etmekte diretiyorsunuz. Ekim Devriminde verdiğiniz sözleri yerine getirmenizi istediğimiz için bizi hapse atıyor ve kurşuna diziyorsunuz."

Adamın başına neler geldiğini bilmiyorum. Cüretkarlığından dolayı cezaevini ya da mezarlığı boylamış olabilir. Ama çılgınlığını kimse duymadı. O çılgılık, devrim döneminde olağanüstü bir coşku düzeyine ulaşan, şimdiki Bolşevik devlet tarafından zincire vurulan ve ölümlü pençeleşen bir ruhun, tüm Rus halkının ruhunun çılgınlığıydı.

Çeka

Çeka, tam adıyla Tüm Rusya Olağanüstü Komisyonu, şüphesiz Bolşevik rejimin en karanlık kurumudur. Bolşeviklerin iktidarı almalarının hemen ardından, karşıdevrime, sabotaj ve spekülasyona karşı mücadele amacıyla kuruldu. Başlarda İçişleri Komiserliği, Sovyetler ve Komünist Partisi'nce kontrol edilen Çeka, zamanla tüm Rusya'nın en güçlü örgütü haline geldi. Çeka bugün devlet içinde bir devlet değil, devlet üzerinde bir devlettir. En ücra köyüne kadar bütün Rusya bir Çeka ağıyla sarılmış durumdadır. Devasa bürokratik sistemin her bölümünün, tanrısal kudreti ile Rus halkının ölüm kalımı konusunda karar veren kendi Olağanüstü Komisyonu mevcuttur. Çeka'nın yarattığı cehennemi tüm dehşetiyle dünyaya anlatabilmesi için Dante olmak gerekirdi: Kendi maşaları üzerinde yarattığı bayağılaştırıcı, kişilik yıkıcı etki; Rusya'ya yaydığı dehşet, güvensizlik, nefret, acı ve ölüm korkusu.

Tüm Rusya Olağanüstü Komisyonu'nun başı Dzerjinski'dir. Başkanlığın diğer üyeleri gibi o da denemiş bir "komünisttir." Kamuya açık bir raporda şöyle diyor Dzerjinski : "Biz örgütlenmiş dehşetin temsilcileriyiz... Biz Sovyet rejiminin düşmanlarını terörize ediyoruz. Ev arama, mala ve sermayeye el koyma, gözaltına alma, so-

ruşturma yapma, suçlu olduğuna inandıklarımızı yargılama ve cezalandırma ve idam cezası verme yetkisine sahibiz." Başka bir deyişle, Çeka aynı zamanda muhbir, polis, hâkim, gardiyan ve cellâttir. O, kararlarına itiraz edilemeyen ve eline düşenin nadiren kurtulduğu en yüksek otoritedir. Operasyonlarını hemen her zaman geceleri yapar. Bir bölgedeki ani bir ışık seli, Çeka'nın olağanüstü hızlı otomobillerinin gürültüsü, halkı ürkütmenin ve dehşete düşürmenin sinyalleridir. Çeka gene iş başında. Bu gece tutuklanan bahtsızlar kimler acaba? Sırada kim var? Çeka devrim düşmanlarına karşı savaşmak amacıyla kurulmuştu. Ancak Çeka'nın ortaya çıkardığı her gerçek komplo-nun ardından, yeni uydurma ya da bizzat kendilerinin teşvik ettikleri komplolar çıkıyor. Çeka'nın en önemli unsurunun ajan ve provokatörler olduğunu unutmamak gerekiyor. Bunlar tifüs salgını gibi Rusya'nın tüm atmosferini zehirliyorlar. Kurbanlarını kısırmak ve onları tehlikeli karşı-devrimciler ve spekülâtorler olarak cezalandırmak için, ne kadar iğrenç ve korkunç olursa olsun, her türlü vasıtayı kullanmaktan çekinmiyorlar. Gerçekte ise Çeka'nın bizzat kendisi karşı-devrimci saldırıların ve emsalsiz spekülasyonların yuvasıdır.

Her komünist, parti disiplini gereği, her zaman Çeka'da görev yapmakla yükümlüdür. Ancak Çeka mensuplarının büyük çoğunluğu eski Çarlık Okhrana'sının, Kara Yüz-

ler'in elemanlarından ve ordunun eski üst rütbeli subaylarından oluşmaktadır. Bunlar barbarca yöntemler kullanmak konusunda ihtisas sahibi kişilerdir. Batılı ülkelere Rusya'da, başlarında işçi ve köylülerin bulunduğu halk mahkemeleri üzerine yazılmış parlak raporlar verildi. Çeka'nın alanında bu tür mahkemelerin esamesi bile okunmaz. Oturumlar gizlidir. Sözüm ona sorgular, tabii yapılıyorsa, her tür adaletin grotesk bir biçimde çiğnenmesinden başka bir şey değildir. "Sanık" daha önceden üretilmiş delillerle karşı karşıyadır. Ne tanığı vardır, ne de savunma imkanı verilmiştir. Bu dehşet odasını terk ederken serbest mi bırakılacağı, yoksa hüküm mü giyeceği konusunda bir fikri yoktur. Bir gece hücrelerinden geri getirilmemek üzere alınıp götürülene kadar sınırları harap eden sürekli bir belirsizlik içinde yaşar. Ertesi gün bir Çeka mensubu kalan pılı pırtıyı almak için hücreye gittiğinde, diğer tutuklular, soğukkanlılıkla işlenen sonu gelmez cinayet serisine bir yenisinin daha eklendiğini öğrenmiş olurlar. Ya akraba ve arkadaşlar? Onlar, günler haftalar boyu Çeka merkez binasının bulunduğu Lubyanka sokağında sıraya girer, bir önceki gece kurşuna dizildiğini öğrenecekleri güne kadar sabırla yakınlarından bir haber beklerler. Böylece bu kederli insanların trajedilerine ve acılarına bir de aşağılanma eklenmiş olur.

Çarlığın eski Okhrana'sının yaptığı gibi Bolşevik Okhrana da yaptığı alçakça şeyleri halktan gizliyor. Ama gerçek günün birinde gün ışığına çıkacak. Çeka'nın duvarlarının arkasında yapılan korkunç işlerle –vahşi işkenceler, rüşvet, yaygın spekülasyon– ilgili şimdiden oldukça önemli yazılı materyal bulunuyor. Durum hakkında bilgi sahibi olmak için Bolşeviklerin muhaliflerine ulaşmanız bile gerekmiyor. Çeka'nın kendisi de zaman zaman bize bu materyali sunuyor. Örneğin Çeka'nın haftalık yayın organının üçüncü sayısındaki bir yazıda işkencenin zorunluluğu savunuluyor: "Bu kadar duygusallık yeter" başlığını taşıyan yazıda kelimesi kelimesine şunlar söyleniyor: "Rusya'nın düşmanlarına karşı mücadelede, onları itiraf ettirmek ve sonunda başka bir dünyaya göndermek için işkenceyi kullanmak zorunludur." –Okuyucu asla Çeka'nın 1918'den itibaren ilerici olduğu vehmine kapılmamalıdır. Geçen yıl Profesör Tagantseff'in sözüm ona komplosu açığa çıkarıldığında tutuklulara dayak atıldı, içecek verilmeyerek işkence yapıldı ve ek olarak benzeri olağandışı "devrimci" yöntemler de kullanıldı. Bu bilgileri karşı-devrimcilerden değil tutuklular arasında bulunan ve Çekacı yöntemlerin başarısına tanıklık eden çok dürüst bir komünistten aldım. Karşı-devrimciler arasında bir komünist mi? Bu nasıl mümkün olabilir? Çok basit. Çeka ağını attığında suçlularla birlikte suçsuzları da, gerçekte çoğun-

lukla suçsuzları da, yakalar. Yoksa, bütün şehir duymadan örneğin 68 kişinin bir komploya katılması nasıl mümkün olabilir? Gerçekten de geçen yaz 68 kişi Petrograd'da Tagantseff komplosuyla ilişkilendirilerek kurşuna dizildi. Ve bu sayı Çeka'nın zindanlarında ölüme gönderilen suçsuz erkek ve kadınların, hatta çocukların küçük bir yüzdesini oluşturuyor.

Hükümetten tekrar tekrar bu korkunç örgütün gücünün sınırlanması talep edildi. Böyle bir deneme 1920 yılının sonbaharında yapıldı. Ama hemen bunun ardından Moskova'da işlenen suç sayısı hızla arttı ve "komplolar" sıklaştı. Tabii ki, Çeka'nın, Bolşevik devlet açısından vazgeçilmezliğini kanıtlaması gerekmektedir. Bunun üzerine Dzerjinski'ye açık bir teşekkür mesajı gönderildi ve bu mesaj Pravda'da yayımlandı. Petrograd Sovyeti'nin toplantılarının birinde Zinovyev, Dizerjinski'yi, "kendini devrime adanmış bir aziz" ilân etti. Karanlık Ortaçağ'ın tarihi bu tür martirlerle doludur. Bolşeviklerin insanlık tarihinin en karanlık dönemini taklit etmek zorunda kalmaları ne korkunç.

Bu vesileyle, Bolşeviklerin, 1917 yılında geçici hükümetin asker kaçakları için ölüm cezasını yürürlüğe koyma girişimi sırasındaki tavırlarını hatırlamak ilginç olacaktır. O zaman Bolşevikler bu türden bir vahşete karşı çok şiddetli

tepki göstermiş, ölüm cezasının insanlık açısından ne kadar barbarca ve alçaltıcı olduğunu savunmuşlardı. Ekim Devriminden hemen sonra, Sovyetlerin İkinci Tüm Rusya Kongrelerinde Bolşevikler, diğer devrimci unsurlarla birlikte, bu cezanın kaldırılması doğrultusunda oy vermişlerdi. Bugün Razstrels (kurşuna dizme) Çeka'nın komünist devletçe kabul edilen ve bir komünist azizin yetkisi dahilinde uygulanan en gözde yöntemdir.

Peki, sosyalist devrimin yeni bir toplumsal yaşamın doğum eylemi olduğunu vazederek Marksizm ne olacak? Rusya'da uygulandığı şekliyle Bolşevik yöntem ve ilkelerde bunun bir işareti var mıdır? Bolşevik devletin kanıtlandığı şey, kendisinin şimdiye kadar Rus devrimini açısından yok edici bir komplo olduğu ve böyle olmaya devam ettiğidir.

Rusya'da Sendikalar

Bolşeviklerin sendikal alanda göklere çıkarılan başarılarını bana İbsen'in *Hortlaklar*'ındaki Bayan Alving'in şu sözlerini anımsatır: "Ben yalnızca bir düğümü çözmek istiyordum, ama onu çözer çözmez arkası çorap söküğü gibi geldi. Ve anladım ki insan yapısı şeylermiş bunlar; insanın uydurduğu derme çatma şeylermiş."

Rusya'da yeni olan birinin en çok dikkatini çeken şeylerin başında sendikalar gelir. Düşünün bir kere: İş olanaklarıyla, eğitim programlarıyla, toplantıları ve konserleriyle devasa bir organizasyonda örgütlenmiş yedi milyon işçi. Hangi ülkenin böyle şeyleri vardır? İnsanın söyleyecek hiçbir şeyi kalmıyor. Ne var ki bir tek düğümü çözer çözmez arkası çorap söküğü gibi geliyor ve birden Bolşevik

devlet aygıtı tarafından oluşturulmuş sendikaların, diğer Bolşevik kurumlara kıyasla, daha uyduruk bir yapı olduğu farkediliyor.

Gerçekte Bolşevik rejim içerisinde sendikalardan söz etmek bile yanıltıcı bir yaklaşımdır. Sendika, en azından Bolşevik Rusya'nın sınırları dışında yaşayan işçiler açısından belli tarihsel bir kavramı ifade eder. Muhafazakâr anlamda bile sendikalar örgütlü işçilerin daha iyi ekonomik koşullar için mücadele merkezleridir. Devrimci anlamda sendikalar ya da daha doğru bir ifadeyle endüstriyel ve sendikal birlikler, sömürüye son vermek ve özgür bir toplumda üretimin idaresini bizzat işçilerin eline vermek için savaşılan kitlelerin iktisadi eğitim okullarıdır.

Rusya'da ise sendikalar, ne muhafazakâr ne de devrimci anlamda, işçilerin gereksinimlerini temsil etmiyorlar. Orada sendikalar Bolşevik devletin emrinde, onun askeri olarak eğitilmiş araçlarından başka bir şey değildirlir. Lenin'in sendikaların göreviyle ilgili tezi, "sendikaların komünizmin okulları" olduğu yolundadır. Ancak gerçekte bu bile değildirlir. Okul, fikir alışverişinin varlığını ve öğrencilerin inisiyatifini gerektirir. Oysa Rusya'daki sendikalar herkesin devletin emriyle girmeye zorlandığı, hareketli işçi ordularının askeri kışlalarından başka bir şey değildirlir.

Rusya'daki sendikalar kısa geçmişlerine rağmen (1905'-den itibaren) oldukça mücadelecî örgütlenmelerdi. Çarlık rejiminin korkunç baskısına karşı direnmek için böyle olmak zorundaydılar. Genellikle yeraltında çalışmak

zorunda olmalarına rağmen Rus işçilerinin mücadelelerinde önemli bir unsurdular. Bu gerçeklik, Şubat Devriminin patlak vermesinden hemen sonra kendini güçlü bir biçimde gösterdi.

Güçlü bir biçimde Rusya'daki yeni ruh halinin etkisi altında olan sendikalar sadece politik özellik taşıyan değişimlerle yetinmek istemiyorlardı. Hedefleri işçileri ülkenin tüm iktisadi yapısının sahibi yapmaktı. İşçiler daha işletmeleri mülksüzleştirme işine girişmeden, sendikalar, birimin endüstriyel yaşamını kontrol etmek için kendi işyeri konseylerini örgütlemişlerdi. Bu işyeri konseylerinden, daha sonra, diğer Sovyetlerle yakın işbirliği içinde faaliyetini sürdüren Tüm Rusya Sendikalar Sovyeti ortaya çıktı. Başka bir deyişle sendikalar, Bolşevik rejimin yerleşmesinden daha önce işçi sınıfının çaba ve taleplerinin örgütlü ifadesiydiler. Bunun sonucu olarak Rus sendikalarının Temmuz 1917'deki üçüncü kongresinde toplam 1.475.425 üyeyi temsilen 210 delege yer almıştı.

Proleterya diktatörlüğünün kuruluşu kısa sürede sendikalar üzerinde etkisini gösterdi. İşçi örgütlerine üyelik zorunlu hale getirildi. Çalışan herkes otomatik olarak sendikaya üye kaydediliyor ve hoşuna gitse de gitmese de aidat ödemek zorunda bırakılıyordu. Üyelik aidatı olarak maaştan yüzde üç oranında kesinti yapılıyor ve Rus işçisi özerklik ve inisiyatifin her türden belirtisini yok eden bu örgütlenmeleri desteklemek zorunda kalıyordu.

Tüm Rusya Sendikalar Sovyeti 120, Merkez Yürütme Komitesi ise 11 üyeden oluşur. Fiili olarak bu kurumlara sadece komünistler seçilebilirler. Bunun sonucu, sendikaların devlet mekanizmasının basit dişlileri haline gelmeleri ve tüm taktik ve faaliyetlerinin bu mekanizma tarafından tam olarak kontrol ve idare edilmesi oldu. Ortalama üyenin, sendikanın faaliyetiyle ilgili söyleyecek hiçbir şeyi yoktur. Bolşevik fraksiyonun her sendikada tam olarak hâkim olduğu ve yönlendirdiği toplantılar bir yana bırakılırsa, Batı Avrupa'daki anlamıyla düzenli sendika toplantıları da yoktur.

Herhangi bir sendikanın gerçek bir sendikacılık faaliyeti yapmaya yeltenmesi halinde, ona hemen uygun bir dille, Avrupa ve Amerika'da sendikalar ne yaparlarsa yapsınlar, komünist devlet içerisinde sendikaların yasalara uymak ve daha ötesi için ağızlarını kapatmak zorunda oldukları anlatılır.

Bu konuda bir örnek: Büyük ve mücadeleci bir sendikada örgütlenmiş olan Moskova finncıları 1920 yazında ekmek istihkaklarının yükseltilmesini sağlamak amacıyla grev yaptılar. Hükümet sorunla fazlaca ilgilenmedi. Yerel örgütlenme dağıtıldı, yöneticiler sendikadan dışlandı ve aktif üyeler tutuklandı. Grevcilerin etkili sözcülerinin sendika toplantılarına katılmaları yasaklandı ve herhangi bir işe girme hakları ellerinden alındı.

Benzer bir yöntemi Bolşevikler başka grevlerde de kullandılar. Böyle ilginç bir olay Moskova'da matbaacılarla

çıkan anlaşmazlıklar sırasında meydana geldi. Hatta bu olayda grev bile sözkonusu değildi. Matbaacılar, o sıralarda Moskova'da bulunan İngiliz işçi temsilcilerinin de katılacakları bir toplantı çağrısı yapmak "arsızlığında" bulunmuşlardı. Bu toplantıda Sosyalist Devrimci Parti'nin lideri Çernov ve seçkin bir Menşevik olan Dan konuşmuş ve İngiliz delegelere Rus sendika ve iş ilişkileri konusunda bazı açıklamalarda bulunma günahını işlemişlerdi. Toplantıdan kısa bir süre sonra matbaacılar sendikasının tüm çalışanları işlerinden atıldı, bir kısmı da tutuklandı. Ülkenin işçi sınıfının geri kalan kısmını da korku ve dehşete düşürmek için, bütün ülkede ve tüm resmi organlarda Moskova matbaacıları karşı-devrimciler, hainler ve "caniler" diye lanetlendiler.

Sendikalar üzerindeki zulüm o düzeyde mutlak ve ezicidir ki, en küçük protesto bile iş disiplininin bozulması ve devrime karşı işlenmiş suç olarak ihbar edilmektedir. 1921 Şubat'ındaki Petrograd grevi sırasında Baltık İşletmelerinin işçileri 22 arkadaşlarının tutuklanmasını protesto ederken, Petrograd Sendikalarının Başkanı Antseloviç, protestocuların hepsinin Çeka'nın eline verilmeyi hak ettiğini söylemişti. Birkaç gün sonra sözü edilen işyerlerinde çok sayıda işçinin tutuklandığı aramalar yapıldı.

Kısacası, Bolşevik Rusya'da sendikalar tümüyle devlet tarafından soğurulmuşlardır ve kalan tek işlevleri devlete polislik hizmeti vermektir.

Doğaldır ki bu durum, işçiler arasında çok ciddi rahatsızlıklara yol açmadan devam edemezdi. Gerçekten de hoşnutsuzluk 1920'de o kadar genel ve tehditkâr bir hal aldı ki, hükümet durumu ciddi şekilde gözden geçirmek zorunda kaldı. Sendikaların görevi konusundaki tartışma 1920 sonlarında başladı ve kısa süre sonra komünist partisi içinde bile bu önemli konuda çok çelişkili yaklaşımların olduğu ortaya çıktı. Sendikaların kaderinin kararlaştırılacağı bu sıcak tartışmalara bütün komünist liderler katıldı. Ortaya atılan tezler dört ana çizgiyi temsil ediyorlardı.

Lenin ve Zinovyev'in başında olduğu ilk gruba göre, "proletarya diktatörlüğü altında sendikaların sadece tek görevleri vardır: komünizmin okulu olmak."

İkinci grubun temsilcisi olan Riyazanov ve taraftarlarına göre sendikalar görevlerini işçilerin forumu ve ekonomik anlamdaki koruyucuları olarak devam ettirmeliydiler.

Üçüncü yaklaşım sadece askeri kategorilerle düşünebilen, askeri deha Troçki'nin çizgisiydi ve sendikaların zaman içinde kendilerini endüstrinin yönetici ve denetleyicileri olarak geliştireceklerini, ancak bugün sendika yönetiminin askeri yöntemlere göre belirlenmesi gerektiğini savunuyordu.

Sonuncu ve en önemli yaklaşım Bayan Kollontay ve Şilyapnikov'un sözcülüğünü yaptıkları, işçilerin gerçek düşüncelerini temsil eden ve onlar tarafından desteklenen "işçi muhalefeti"ydi.

Bu muhalefet, sendikaların askerileştirilmesinin, işçilerin ülkenin iktisadi olarak yeniden inşasına olan ilgilerini körleştirdiğinde ve onların yaratıcı yeteneklerini felç ettiğinde ısrar ediyor ve kitlelerin bürokratik devletin ve onun çürümüş bürokrasisinin boyunduruğundan kurtarılması ve halk güçlerinin yaratıcı etkinliğine fırsat verilmesi gerektiğini savunuyordu.

İşçi Muhalefeti, Ekim Devriminin kitlelere, tüm endüstriyel hayatın denetimini ellerine almak imkanı vermek için yapıldığını savundu. Kısacası İşçi Muhalefeti, Rus işçilerinin aktif kısmı arasında biriken protestonun ve genel memnuniyetsizliğin sözcüsüdür.

Esas kavga birbirlerini yalanlamak için, ülke çapında tarife dışı ayrı trenlerle kaçma kovalamaca oynayan Troçki ve Zinovyev arasında çıktı. Örneğin Petrograd'da Zinovyev'in etkisi o denli büyüktü ki, Troçki'ye tartışmalı konu üzerine oradaki Komünist Yerel Grup önünde görüşlerini açıklama izni verilmesi, ancak çetin bir mücadeleden sonra mümkün oldu.

Tartışma çok ciddi gerginlikler yarattı ve neredeyse Komünist Partisi'nin bölünmesine yol açacaktı. Ama Tanrı Lenin'i korudu. Yaptığı binanın her sarsılışında Tanrı ona bir destek gönderiyor. Bu sefer işçi huzursuzlukları, 1921 Şubatında Petrograd'da süren çok sayıdaki grev ve Kronstadt ayaklanması imdada yetişti. Her ne pahasına olursa olsun komünist birliğin korunması gerekiyordu. Ve

beybaba bu arada haşarı çocuklarının kulaklarından sırasıyla tutup, terbiye kurallarını gösteriyordu.

Lenin, İşçi Muhalefeti anarkosendikalizm ve küçük burjuva ideolojisini savunmakla suçlayıp, bastırılmasına hükmetti. Muhalefetin en etkili liderlerinden biri olan Şilyapnikov, Lenin tarafından "darıltılmış komiser" olarak tanımlandı ve kısa bir süre sonra, Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliğine alınarak susturuldu.

Bayan Kollontay'dan, partiden atma tehdidiyle dilini tutması istendi. Onun tarafından yazılan ve muhalefetin tutumunun dile getirildiği broşür dağıtılmadı.

İşçi Muhalefetinin bir kısım küçük yıldızlarına Çeka'da tatil yaptırıldı. Yaşlı ve tecrübeli komünist Riyazanov'a bile altı ay boyunca tüm sendikal faaliyetlerden el çektirildi. Lenin tarafından Marksizmin temel prensiplerinden bile bihaber olmakla nitelenip parti içinde gülünç duruma düşürülen Troçki ise, "Varşova Barışını" yaratmak üzere Kronstadt'ı bastırmaya gönderildi. Lenin ve Saint Just'u¹ Zinovyev zaferi kazanıyor ve sendikalar gelecekte de "komünizmin okulları" olarak kalıyorlardı.

Yeni Ekonomi Politikası Rusya'nın tüm yapısını hızlı bir şekilde yeniden şekillendirmektedir. Sendikalar bu yeniden şekillendirmenin etkilerini ilk yaşayan kurumlar arasındalar. Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Aralık

¹ 1789 Fransız devrimi döneminde Robespierre yakınlığıyla ünlü politikacı Saint Just'a gönderme yapılıyor (ç.n.).

1921'de Moskova'da yapılan bir toplantısında Yeni Ekonomi Politikası döneminde sendikaların faaliyeti konusunda konuşuldu. Konuyla ilgili kararname taslağını hazırlamak üzere Lenin, Rodjutak ve Andreyev'den oluşan bir komisyon seçildi. Taslak daha sonra, alışıldığı üzere, Tüm Rusya Sendikalarının Merkezi Sovyetleri tarafından oybirliğiyle kabul edildi. Bu tüzük, Lenin'in deri değiştirme yeteneğini göstermesi bakımından oldukça zihin açıcıdır. Kararnamedeki ilginç birkaç nokta şöyle sıralanabilir:

1. Zorunlu üyelik sendikalarda bürokratik bir soysuzlaşmaya yol açmış ve bu yapıların kitlelere yabancılaşmalarına neden olmuştur. Bu nedenle şu andan itibaren sendikalara isteğe bağlı üyelik ilkesinin uygulanması zorunludur. (Burada, çok sayıda işçinin aynı şeyleri savunmaya yeltendikleri için karşı-devrimci ve "canı" ilân edilip Çeka'nın zindanlarına atıldığı unutulmamalıdır.)

2. Sendikalara giren işçiler politik düşünceleri ya da dini inançları nedeniyle rahatsız ve huzursuz edilemezler. (Peki, politik düşünceleri Bolşeviklere sempatik gelmediği için aşığılanan ve korkutulan sayısız kurbanı ne olacak?)

3. Rusya'nın iktisadi olarak yeniden inşası, gücün en sıkı şekilde bireysel yönetimin ellerinde yoğunlaşmasını zorunlu kılıyor. Bu nedenle sendikalar özel kapitalistler tarafından mülk edinilen ya da kiralanın işletmeleri kontrol altına almaya yeltenemezler. Kuşkusuz Lenin'in sendikaların rolüne ilişkin düzenlemeleriyle desteklenen Yeni Ekonomi Politikası kapıyı yeni iş sorunlarına ve kaçınılmaz ça-

tışmalara ardına kadar açmaktadır. İşçi ve işveren arasında çıkacak tüm çatışmaların giderilmesi sendikalar dışındaki "daha yüksek bir organın" inisiyatifine verilmelidir. Anlaşmazlık durumunda zorunlu uzlaşmazlık mahkemelerinin "en yüksek otoritesinin" ise Komünist Parti ve Üçüncü Enternasyonal'den başkasının olmayacağı Lenin'in komisyonu tarafından şimdiden ima edilmiş bulunmaktadır.

Burada Komünist Enternasyonal'in, Avrupa ve Amerika'daki işçi örgütlerini kontrol altına almak için her şeyi yaparken, Rus işçileri üzerindeki egemenliğini de sürdürmek niyetinde olduğu açıkça görülüyor.

Yeni Ekonomi Politikası döneminde Rus işçisinin durumu, geçmişe, devrimin patlak verdiği döneme göre daha da kötüleşmiş bulunmaktadır. O, şimdi devrimci değişimin sonucu olarak kalan son güvencelerini de kaybetmiş bulunmaktadır. Özellikle çalışma saatleri konusunda durum böyledir.

Rusya'da son dört yılda neredeyse genel bir kurum olarak varolan sekiz saatlik işgünü bugün fiilen ortadan kalkmıştır. Resmi yayın organı Pravda'ya göre 1921 Aralık'ında durum şöyledir: 695 endüstriyel işletmenin sadece 86'sında sekiz saatlik işgünü uygulanmaktadır. Geri kalan işletmelerin çoğunda günde dokuz saat çalışılmaktadır. 44 işletmede 10-12 saat arası, 11 işletmede 14-16 saat arası çalışılmakta, 44 işletmede ise herhangi bir çalışma saati

sınırlaması bulunmamaktadır. Bazı işletmelerde 12-14 saat arası çalışan çocuklara bile rastlanmıştır.

En acımasız biçimde sömürülen, günde 12-18 saat arası çalışan fırıncılardır. Bu rakamlar sadece Rusya'nın başkenti Moskova'daki iş koşullarına ilişkindir. Taşrada durum daha da kötüdür. Örneğin, Don kömür ocaklarının maden işçileri kesintisiz 16-17 saat çalışmaktadırlar. Devlete ait Witebsk deri fabrikasındaki normal iş günü 12 saattir. İkinci Tüm Rusya İş Güvenliği Konferansının yerel temsilcisinin raporuna göre Astrahan'ın balıkçılarında iş günüyle ilgili hiçbir sınırlama yoktur.

Bu örneklerden yeni devlet ve özel kapitalizminin Rus işçisine ne tür yararları olduğu görülebilir.

Buna rağmen Rus Devrimi tümüyle boşuna olmadı. O, kitlelerin içselleştirdiği birçok kavramı ve imgelemi değiştirdi. Bugünün Rus işçisi artık geçmişin itaatkar kölesi değildir. Politik teranelerden bıkmış durumda ve bunlara artık inanmıyor. Arkadaşlarıyla birlikte yeni işçi örgütlenmelerinde bir araya gelme olanağı bulduğunda, çıkışı kuşkusuz doğrudan yöntemlerde arayacaktır.

Lenin ve sadık taraftarları tehlikeyi görüyorlar. Onların işçi muhalefetine saldırıları ve anarko sendikalistlere yönelik takibatları giderek yoğunlaşıp sertleşiyor. Peki, anarko sendikalizmin yıldızının doğuda parlama şansı var mı? Kim bilir? Rusya mucizeler ülkesidir.

Rusya'da Çocukların Durumu

Bolşevik devletin yarattığı ve herhangi bir doğrultudaki her tür ciddi çabayı başarısız kılan uğursuz çemberin vahim sonuçları, hiçbir yerde Bolşeviklerin çocukların durumunu iyileştirmek için giriştikleri çabalarda olduğu kadar açık biçimde ortaya çıkmıyor. Rusya'da çocukların yaşamı konusundaki birçok rapor, gerçeği yansıtmaya da, bu alanda ciddi bir çabanın harcanmış olduğunu göstermektedir. Peki, bu çaba neden başarısız kalmıştır?

Ekim Devriminin ikinci yıldönümünde New York'ta, Madison Square Garden'daki bir toplantıda konuşmacılardan birinin anlattıklarının bende yarattığı etkiyi tüm canlılığıyla anımsıyorum. Adını Rusya'dan yeni dönmüş-

tü. Onun Rusya'da çocuklara karşı davranış ve onlara gösterilen itinayla ilgili sözleri dinleyicilerde büyük bir hayranlık uyandırıyor. Ve benim kalbim, bu ülkenin halkı için, yüzyılların boyunduruğunu omuzlarından silkeleyip atan ve şimdi "çocuklarla el ele" hedeflerine yürüyen kitleler için çarpıyordu.

Yüzen hapishanemiz Buford gemisindeki¹ tüm seyahatim boyunca Rusya'daki çocuklara yapılanlarla ilgili düşünce beni korumuş ve içimi ısıtmıştı. Gelecek ne çok şey vaat ediyordu! Bu muhteşem yeni yaşama katılabilmek duygusu ne harikaydı! Rusya'ya vardığımda ise hesabımı, her tür inisiyatif, her tür çabayı o uğursuz çemberi içinde boğan Sosyalist Devleti hesaba katmadan yaptığımı farketmek zorunda kaldım.

Bolşeviklerin çocuk ve çocuk eğitimi ile ilgili ellerinden geleni yaptıkları doğrudur. Rusya'daki çocukların sefaletini engelleyememelerinin onlardan çok Rus devriminin düşmanlarının suçu olduğu da doğrudur. Müdahale ve ablukanın korkunç yükü en başta en zayıf olanların, çocuk ve hastaların zayıf omuzlarına binmişti. Ancak daha uygun koşullar altında bile Bolşevik devletin bürokratik ucubesi, komünistlerin çocuklar ve eğitim için ortaya koydukları iyi niyeti ve gösterdikleri cansiperane çabaları bile felce uğratar, engellerdi.

¹ Emma Goldman ve çok sayıdaki eski Rus göçmeninin Ekim Devriminden sonra Amerikan vatandaşlığından çıkılıp Rusya'ya gönderilirken bindirildikleri gemi (ç.n.).

Rusya'ya varışımın üzerinden ancak birkaç hafta geçtikten sonra bir okulu –Petrograd'daki en iyi okulu– ziyaret etme imkanım oldu. Okul "Kasathenaja Schkola", yani model okul ya da tam çevirisiyle "gösteri okulu" olarak adlandırılıyordu. Bunun ne demek okluğunu ancak daha sonra kavradım. Okul, Avrupa Oteli'nde bulunuyordu ve bina ferah odaları, harika avizeleri ve lüks döşemesiyle eski ihtişamını epeyce koruyordu.

1920 kışında Petrograd'da yakacak sıkıntısı o derecede idi ki, şehir neredeyse soğuktan kırılacaktı. Bu nedenle çocukların mümkün olan en az sayıda odada toplanmaları gerekmişti. Ancak odalar temiz, bakımlı ve rahattı. Altı ile on üç yaş arasında olan çocuklar sağlıklı, iyi beslenmiş ve mutlu görünüyorlardı. Nöbetçi doktor bana geniş mekânları, parlak, tertemiz yıkanmış bakır kap kaçağıyla mutfak gösterdi ve ayrıntılı bilgi verdi.

Okul, çocukların bir süre ağırlandıktan sonra başka yerlere dağıtıldıkları bir tür merkezdi. Buraya ülkenin her tarafından, çoğunlukla da kırsal kesimden çocuklar getiriliyordu. Çocuklar geldiklerinde genellikle hasta, zayıf ve bitli pireli olurlardı. Burada yıkanıp temizleniyor, tartılıyor, beslenip tedavi görüyorlardı. Belli bir süre okulda kalıp ilk temel okul bilgilerini alıyor, sonra da başka çocuk okullarına gönderiliyorlardı. Burada gördüklerim, üzerimde büyük bir etki yaratmıştı. Gerçekte gördüklerim, Rus çocuklarıyla ilgili yapılan büyük şeylere ilişkin Amerika'da aldığımız raporların tümüyle bağdaşmakta olduğunu deliliydi.

Bu muhteşem tabloyu bir küçük uyarı bozuyordu. Rehberim doktor hanımın laf arasında söylediği bir şeyden, bazı çocukların “diğer çocuklardan ayrı tutuldukları” için görülemeyeceklerini öğrendim.

“Bulaşıcı hastalık olmalı herhalde” diye sordum. “Hayır,” dedi bayan, “Bunlar, diğer çocuklardan ayrı tutmamız gereken küçük hırsızlar.”

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Gözümün önüne öğretmen olarak, Ernest Crosby'nin anlattığı Tolstoy geliyordu. Çocuklardan birisi okulda bir şey çalar. Diğer çocuklar onu hırsız olarak niteleyip, öğretmenden çocuğu cezalandırmasını isterler. Çocuklar ve öğretmen birlikte minik suçlunun boynuna “hırsız” yazılı bir yafta asılmasına karar verirler.

Tolstoy yaftayı suçlanan çocuğun boynuna asmak için uzandığında, onun aşağılamayla sessiz ithamın karışımını ifade eden bakışıyla sarsılır. Hayır, suçlu olan çocuk değildir. Suçlu o, yani Tolstoy ve diğer çocuklardır –bir çocuğu hırsız olarak damgalayabilecek kadar acımasız olan toplumun tümüdür.

O günden sonra Tolstoy'un okulunda hiçbir çocuk cezalandırılmaz. Ancak burada, büyük, özgür ve devrimci Rusya'da çocuklar cezalandırılıyor, diğer çocuklardan yalıtılıyor ve onlardan sürekli olarak “ahlâki kusurlular” diye bahsediliyor. Bu durum beni rahatsız edip tereddüde dü-

şürdüyse de, Avrupa Oteli'nin verdiği olumlu izlenimin kaybolmasına izin vermemiştim.

Bundan kısa süre sonra, uzun yıllar öncesinden Amerika'da tanıdığım bir kadın ziyaretime geldi. Şubat Devriminden kısa süre sonra eşi ve çocuk yaştaki oğluyla birlikte doğduğu memlekete geri dönmüştü. Ekim günlerinin önemli olaylarına katılmış, o zamandan beri de çeşitli işlerle meşgul olmuştu. Ancak temel ilgisi çocukların bakımındaydı. Beni ziyarete geldiği zaman “yatılı” bir kız ilkokulunun müdürlüğünü yapıyordu. Kadın bana uzun uzun işinden, çocuklardan ve okulu için en gerekli olan şeyleri almak için vermek zorunda kaldığı sürekli mücadeleden söz etti. Kadının anlattıkları, benim Avrupa Oteli'nde gördüğüm her şeyle öylesine açık biçimde geliyordu ki, ona inanmam imkansızdı. Öte yandan, arkadaşımın tam anlamıyla samimi ve güvenilir bir kişi olduğunu da biliyordum. Durum bana açıklanamaz gibi görünüyordu.

Arkadaşımı akşam yemeğine çağırdım. Derme çatma mutfağında patates soymakla meşgulken, Amerika'daki ortak tanıdıklarımız, Ekim Devrimi ve onun diğer ülkelerin ezilen sınıfları üzerindeki etkileri üzerine konuşuyorduk. Arkadaşım birden beni, “kabukları atma” diye uyardı. “Neden? Ne demek istiyorsun?” diye sordum. “Çocuklar bunlarla patates pastası yapıyorlar ve bunu çok seviyorlar,” diye yanıtladı arkadaşım. “Çocuklar mı? Peki ama nasıl olur? İlk istihkakı onlar almıyor mu?” Gözümün

önüne tekrar çocukların süt, kakao, pirinç, yulaf ve hatta etle beslendikleri Avrupa Oteli gelmişti.

Arkadaşım gülümsedi. “Okuluma gel ve her şeyi kendi gözlerinle gör,” dedi.

Onu okulunda bir değil, birçok kez ziyaret ettim ve madalyonun öbür yüzünü de gördüm. Ama hâlâ ikna olmak istemiyordum. Arkadaşımın okulunun 65 öğrencisi vardı. Çocukların yiyecekleri az ve kalitesizdi. Bunların çoğu yakınlarının köyden gönderdikleri yiyeceklerle karını doyuruyordu. Kışlık giyecekleri azdı ve çoğunun ayakkabısı yoktu. Arkadaşım, zamanının ve enerjisinin büyük bir kısmını eğitim komiserliğinin çeşitli bölümlerinde harcıyordu. Altmış beş çocuğa yirmi kaşık alabilmek için iki hafta gerekmişti. Yüksek bürokratlarca kabul edilene kadar sırada beklemenin de dahil olduğu bir aylık her türden yoğun bir uğraştan sonra 25 çift kar ayakkabısı alabilmişti. Bunları 65 çocuk arasında, kıskançlığa, nefret ya da kavgaya neden olmadan dağıtabilmek çok ciddi bir muhakeme ve önsezi gerektiriyordu.

Bu okulu ziyaret ettikçe birşeylerin yolunda gitmediğine ilişkin inancım güçleniyordu. Avrupa Oteli’ndeki çocukların bakımıyla Kronwerski sokağında bulunan okuldaki çocukların bakımları arasındaki bu farklılık başka türlü nasıl açıklanabilirdi? Orada çocuklara her şeyin en iyisi veriliyordu –yiyecek, elbise, odalar, konserler, dans gösterileri. Genel durum dikkate alındığında gerçekte sunulanlar çok fazlaydı. Burada ise o kadar az şey veriliyordu ki,

çocuklar sürekli açlık çekiyorlardı. Verilen az şeyi bulup buluşturmak da ancak çok büyük çabalarla mümkün oluyordu.

Kısa sürede iki şeyden emin oldum: Rusya’da bütün çocukları aç ve açıkta bırakmayacak kadar yiyecek ve giyecek yoktu. İkincisi, Bolşevikler dışardan gelecek heyetlere, delege ve gazetecilere göstermek üzere, her şehirde vitrin hizmeti görece “gösteri okulları” açmayı gerekli görüyorlardı. Bu okullar her şeyin en iyisini alıyorlardı. Arta kalanlarsa, elbette ki büyük çoğunluğu oluşturan diğer okullar arasında paylaştırılıyordu.

Sadece bu “gösteri okulları”nı görme fırsatı bulup, çocukların bakımını buna göre değerlendirenler, ülkeyi, Rus çocuklarının büyük çoğunluğunun Bolşevik rejim altında yaşamaya zorlandıkları gerçek koşullar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan terk ediyorlardı.

Rusya’da yaşanmakta olan korkunç sefaletin esas sorumlusu müttefiklerin müdahalesi (istilaları) ve ablukalarıdır. Ancak en azından elde olanlar, çocukların gereksinimlerini karşılamak için olabildiğince adil dağıtılabilirdi. Bolşevik sistem, işçiler konusunda yaptığı gibi, çocuklarla ilgili de aynı adaletsizliği ve eşitsizliği yarattı. İşçiler için resmi olarak belirlenen ve uygulanan değişik istihkak kategorileri mevcuttu.

Çocuklar açısından, sadece daha gayri resmi olan aynı durum söz konusuydu. “Gösteri okulları” yıkıcı ve moral

bozucu bir etki yaratıyor ve özel ayrıcalıklar ortaya çıkarıyordu. Ve bu durum, bir kere daha, gerek öğretmenler, gerekse öğrenciler üzerinde vahim bir etki yaratan anlamsızlık, ikiyüzlülük ve sahtekârlık atmosferini pekiştiriyordu.

Ancak Bolşeviklerin gerek bu alandaki, gerekse başka alanlardaki en yoğun çabalarını bile esas olarak verimsiz ve etkisiz kılan, yarattıkları bürokrasinin çarpaşık mekanizmasıyla devletçi merkezîyetçilikti.

Yüz yıl önce Gogol, “Ölü Canlar” adlı büyük eseriyle yurttaşlarını ayağa kaldırmıştı. Kitap, Rus feodalizmini ve onun yarattığı asallığı hedef alan ağır bir suçlamaydı. Bugün Rusya’da “Ölü Canlar” yeniden hayat buldu, fakat bugün onları teşhir edecek bir Gogol yok. Böyle biri var olsaydı bile, bugünün Rusya’sında ona Gogol’un kendi döneminde gösterilen dikkat gösterilmeyecektir.

Günümüzün “Ölü Canları” nerededirler? Aşağıdaki örnek bize bu durumu en iyi biçimde gösterecektir. Bütün çocuk yurtlarının, bütün ilköğretim okullarının, eğitim kurumlarının, gerçekte çocuk ya da yetişkin barındıran her kurumun, kurumda yaşayan insan sayısına göre giyecek ve yiyecek istihkakı vardır. Bütün kurumlar, varolan şeyleri dağıtan merkezi dağıtım birimlerine (Petrograd’da Petrograd Komünü, Moskova’da Moskova Komünü gibi) bağımlıdır. Bir kurumun kendine gerekli olan şeyleri sağlayabilmesi için, bütün bir memurlar (Tschinowniki) ordusunun imzalayıp parafe ettiği çok sayıda kağıt gereklidir.

Ancak bu memurlar bir hediye almadıkları sürece işleri sistematik olarak ağırdan alırlar. Böylelikle, memurlara ve ilgili kurumun “muhasibecilerinin” aç arkadaşlarına “avanta” kalması için gerçekten de kurumda yaşayanların sayısından çok sipariş vermek gerekmektedir.

Arkadaşımın okulunda 65 çocuk vardı. Daha önceki bütün yöneticileri bu sayıya belli sayıda uydurma isim –Ölü Canlar– ekleyerek, elde kalan fazla istihkakı rüşvet olarak verip, işlerini hızla hallediyorlarmış. Bu yolla çeşitli idari kurumlarda “etki” sahibi olduktan sonra, okulu ihmal etmekten, çocuklara kötü davranmaktan ve kurumda yaşayanların istihkaklarıyla spekülasyon yapmaktan çekinmiyorlarmış. Ne de olsa artık “yukanda arkadaşları bulunmaktaydı.”

Rusya’da yaygın olan bu uygulamanın sonuçları gözler önündedir. Ancak arkadaşım böyle bir gidişata ortak olmayı ve listesine “Ölü Canlar” eklemeyi reddediyordu. O, listeye eklenen her Ölü Canın gereksinimleri zaten yeterli ölçüde karşılanamayan birkaç çocuğun hakkını gasp ederek yaşadığının bilincindeydi.

Arkadaşım, bölgesindeki sayısız müfettişi, kontrolörü, düzeltmeni beslemeyi reddetti. Sonuç, ilgililerin yiyici çevresine karşı yürütülen ve arkadaşımın sağlık durumunu sarsan, işinin iptal edilip, kelimenin tam anlamıyla sokağa atılmasına neden olan uzun ve acılı bir mücadeleyleydi. Arkadaşım, Petrograd Eğitim Müdürlüğü’nün başındaki “kadın yoldaş”ın dikkatini bu olaya çekmek için boş yere

çabaladı. Bayan Lilina'nın vakti yoktu ve arkadaşımın okulunu asla ziyaret etmedi. "Gösteri okulları" bütün vakitini alıyordu. Daha ötesi, Bayan Lilina'nın olayın üstüne gitmesi kolay olmazdı. Komünistlere karşı tavır alan "ötekilere" özen göstermek âdetten değildi. Ayrıca bu işlere karışmak tehlikeliydi de.

Bayan Lilina'yı daha sonra tanıma fırsatı buldum. Bende, kendisini işine adanmış ciddi bir kadın izlenimi bıraktı. Ancak aynı zamanda partisinin gözü kapalı bir taraftarıydı. Okullardaki koşullarla ilgili bilgi edinmek konusundaki tümüyle, hepsi de komünist olan, kendi denetimindeki insanlara bağımlıydı. Rusya'da bir insanın işe yararlılığının ve dürüstlüğüünün kanıtı Komünist Partisi'ne mensup olmasıdır. Böyle bir durumun zorunlu sonuçlarını burada yeniden vurgulamaya gerek yok.

Bolşeviklerin okullarındaki çocukların kısmi açlıklarına ilişkin öğrendiklerimin mahiyetini, ancak zamanla ve acı bir şekilde kavradım. Önceleri bütün gücümle "Ölü Canlar" yönteminin her yerde geçerli olduğuna inanmamaya çalıştım. Ancak ortalıkta o kadar çok delil vardı ki, sonuçta fazla direnemedim. Yanıbaşımda, Astoria Oteli'ndeki "Sovyetlerin İlk Evinde" iki çocuğuyla ufak tefek bir kadın otururdu. O da bir komünist, fakat "Ölü Canlar" yöntemine şiddetle karşı çıkan bir komünistti. Değişik çocuk kurumlarında çalışmaktaydı ve bana sadece Krnowerski sokağındaki okulda gördüklerimi teyit etmekle kalmayıp, ay-

rica aynı uygulamaların günlük hayatın bir parçası olduğu çok sayıda başka okul da gösterdi.

Her yerde yarı aç çocukların sırtından "Ölü Canlar" yaşıyordu. Komşum, iki çocuğuyla -üç yaşındaki bir oğlan ve dokuz yaşındaki bir kız çocuğu- yaşamak zorunda kaldıklarını anlatmıştı. Çocukların ikisi de bir çocuk kolonisine yerleştirilmişlerdi. Ama orada yeterince yiyecek verilmediği için anne, dar geliriyle onlara düzenli olarak yiyecek göndermek zorunda kalıyordu. Altı ay sonra çocukların ikisi de hastalanmış ve zorunlu olarak annelerinin tek gözlü bannağına geri gönderilmişlerdi. Kız çocuğunda yetersiz beslenmenin sonucu korkunç bir egzama ortaya çıkmış, oğlan ise bir deri bir kemik kalmıştı.

Ciddi ve çalışkan bir komünist olan komşumla arkadaşlığımız ilerledi. Ondan, çocukların genel durumuna ilişkin çok şey öğrendim. Gün geçtikçe aslında komünistlerin çocuklar için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını, ancak tüm bu çabaların onların kendi devletlerinin yarattığı asalak bürokrasi tarafından boşa çıkarıldığını daha iyi kavramak zorunda kalıyordum. Ama özellikle çocuğun bile propaganda malzemesi olarak kullanılabilceği yolundaki anlayışları uğursuz ve vahim bir şeydi.

"Gösteri okulları", özellikle de dışarıdaki çocuklar üzerinde en olumsuz etkiyi yaratıyorlardı. Bunlar, çocukların yüreğinde, adaletsizlik ve keyfi olarak yapılmış ayrımcılık duygusu uyandırıyor. Çünkü çocuk, yalanı dolanı daha çabuk ve daha kesin bir biçimde kavırıyor. "Gösteri okul-

ları” yabancı basına malzeme hizmeti görürken, Rusya’daki çocukların büyük çoğunluğu dünyanın geri kalan kısmındaki proleter çocukları gibi ihmal ediliyordu. Her yerde imkanlardan ayrıcalıklılar yararlanıyor. Bolşevik Rusya da bu acımasız kuralın istisnası değil.

Yazının başında, bir kısım çocukların “hırsız” ve “ahlâksız” olarak damgalanıp diğer çocuklardan izole edilmelerinin beni ne kadar sarstığını belirtmiştim. O zamanlar bu davranışı Avrupa Oteli’nde görevli doktorun eski kafalılığına yormuştum. Fakat hükümetin resmi organı Pravda gazetesinde çıkan bir yazı ve aralarında Maksim Gorki ve Bayan Lilina’nın bulunduğu çok sayıda önde gelen komünistlerle yaptığım görüşmeler, beni onların hemen hepsinin “soydan gelen bir ahlâki düşkünlüğe” inandıklarına ikna etti. Hatta yüksek düzeydeki bazı pedagoglar bu “kalımsal ahlak düşkünlerinin” hapse atılmasını savunuyordu. Ancak bu kadarı, ortodoks komünistlerin duygusallıkla suçladıkları Genel Eğitim Komiseri Lunaçarski, Gorki ve ilerici unsurlara bile fazla geliyordu. Lunaçarski, bu barbarca öneriye karşı mücadele etti ve çok şükür ki başarılı oldu. Buna rağmen 1921 yılının Eylül ayında Moskova’daki Taganka Cezaevi’nde biri sekiz yaşının altında iki yüz çocuk tutuklu bulunuyordu.

Ben, Lunaçarski’nin de, Gorki’nin de bu konuda bilgi sahibi olmadıklarından eminim. Zaten uğursuz sistemin tüm lâneti de burada yatıyor. Sistem, tepedekilerin elinden altlarındaki güruhun ne yaptığını bilme olanağını alı-

yor. Taganka Cezaevi’nde çocukların varlığı, oraya atılan siyasi tutuklular tarafından gün ışığına çıkarıldı. Bunlar, dışardaki arkadaşlarına durumu iletiyorlar, onlar da Lunaçarski’yle birlikte olaya müdahale ediyorlar. Çocuklar ancak ondan sonra hapisten çıkarılıyorlar.

“Ahlâki olarak kusurlu” çocukların yerleştirildikleri okullar ve koloniler de cezaevlerinden çok daha iyi durumda değil. Komünist Gençlik Örgütü tarafından yapılan bir araştırma, Petrograd’daki bu tür okulların bazılarının durumuna ilişkin hüznün verici şeyler ortaya çıkardı. 1920 yılının Mayıs ayında Pravda’da yayımlanan rapor, o çok sık yapılan suçlamaları doğruluyordu –“Ölü Canlar” uygulaması, çocukların istihkaklarıyla beslenen görevli sayısının artması, rüşvet ve beceriksizliğin diğer alışkanlıkları. Komisyon, örneğin bir okulda 125 çocuğa bakmak için 138, bir başkasında 25 çocuk için 38 görevli olduğunu tespit etmişti. Ve bu tür şeyler istisna değildi.

Bunun dışında komisyonun raporunda, çocukların korkunç biçimde ihmal edildikleri, kirli paçavralara sarıldıkları ve çok kirli, pis kokan, çarşafsız yataklarda yatmak zorunda bırakıldıkları vurgulanıyordu. Bazı çocuklar geceleri karanlık bir odaya kapatılarak, bir kısmı akşam yemeği verilmeyerek, hatta bazıları dövülerek cezalandırılıyordu. Rapor, resmi çevrelerde büyük sansasyon yarattı. Özel bir soruşturma açıldı, ama Amerika’da da alışıldığı üzere, suçluların aklanmasıyla sonuçlandı. Komünist Gençlik Araştırma Komisyonu, olayları “abartmaktan” dolayı azarlan-

dı. Karşı-devrimcilerin ekmeğine yağ süren raporun Pravda'da yayınlanmasının aslında bir hata olduğu ifade edildi.

Konu üzerine birkaç komünistle konuştum. Böyle şeylerin Sovyet Rusya'da nasıl mümkün olduğunu sordum. Bu soruma hep aynı beylik yanıtı alıyordum. "Güvenilir ve yetenekli eleman yokluğu!" Ben de "ahlâki olarak kusurlu" diye damgalanan bu mutsuz çocuklarla çalışmak istediğimi söylüyordum.

"Lilina yoldaşı görmelisiniz," diye akıl veriyorlardı. "Sizi iş arkadaşı olarak almaktan çok mutlu olacaktır."

Birkaç gün sonra yoldaş Lilina'dan davet aldım. Lilina derin yüz çizgileri olan zayıf bir kadındı -Amerika'da elli yıl önce rastlanacak türden tipik bir okul müdiresi. Bana pedagoji ve psikolojinin en iyi yöntemlerinden haberdar olduğunu söyledi. Ben de ona çocuklardaki ahlâki düşkünlük teorisine inanmadığımı, hiçbir modern eğitimcinin böylesine eskimiş bir anlayışı savunmadığını, ahlâki olarak düşkün çocukların bile dejenere olmuş diye damgalanmaması gerektiğini söyleme küstahlığında bulundum. Onunla eğitimin modern yöntemleri konusunda konuştum ve Amerika'da, çocuklara yönelik iyicil ve günahkâr gibi ahlâki kavramları reddeden hakim Lindsay'in ve daha birçoklarının suça eğilimli çocuklarla ilgili deneyimlerini aktardım. Bunların hepsi yiyeceğin ve her şeyin fazlasıyla var olduğu kapitalist bir ülke için doğru ve güzel şeylerdi. Ama açlığın hüküm sürdüğü Rusya'da ahlâki olarak ku-

surlu çocuklar uzun süren savaşın, devrimin ve açlığın sonucunda ortaya çıkmışlardı.

Bu görüşme bende, küçük kurbanlarla ilgili olarak bulunacağım her girişimin bu katı, dogmatik kadın tarafından sürekli olarak baltalanacağı yolunda bir izlenim bıraktı. O da kendi açısından komünist bir devlette çocukların eğitimini bir anarşiste teslim etmenin çok da akıllıca bir şey olmadığını düşünmüş olmalıydı. Sonuçta bu girişimimden bir şey çıkmadı.

Bu örneği, komünistlerin, sistemleri içindeki tüm rüşveti, görevi kötüye kullanmayı ve her tür beceriksizliği sürekli olarak güvenilir insan yokluğuna bağlamalarının temelsiz olduğunu göstermek için verdim. Rusya'da bulunduğum süre içerisinde, eğitim, ekonomi ve politika dışı başka alanlarda çalışmak isteyen şaşılacak derecede çok insanla karşılaştım. Ancak bunlar komünist olmadıkları için geri itilmiş, cesaretleri kırılmış ve her tür çabayı ve inisiyatifi başarısızlığa mahkûm eden bir ispiyonculuk ağıyla çevrilmişlerdi.

Ukrayna'daki dört aylık gezim boyunca -tabii gayri resmi olarak- birçok çocuk yuvasını, ilkokulu, çocuk kolonisini görmek için yeterince fırsatım oldu. Ve her yerde aynı şeylerle karşılaştım: Her yerde iyi beslenmiş ve her açıdan bakımlı çocukların bulunduğu bir "gösteri okulu"nun yanında, açlığın hüküm sürdüğü normal okullar. Ve sık sık buralarda çalışan insanların, çocukların çıkarlarını savunmak için, bürokratik mekanizmayla canla başla

nasıl mücadele ettiklerini gördüm. Ancak çabalar hep boşa gidiyor ve bunlar sonuçta o kadiri mutlak mekanizma tarafından bertaraf ediliyorlardı.

Böyle durumlarda ne yapıldığına dair çarpıcı bir olaya yurt dışına çıkışından kısa bir süre önce Moskova'da tanık olmuşum. Bir bölgede, Rusya'da varolanlar arasında kendi türünde en iyi organize edilmiş ve donatılmış bir çocuk yuvası bulunuyordu. Yuvanın yöneticisi uzun yıllar eğitimcilik tecrübesi olan ve yorulmak bilmeyen bir eğitimci, ender rastlanabilecek bir kadın, bir idealistti. Çalıştığı birimle kararlı bir biçimde "Ölü Canlar" yöntemine karşı mücadele etmekte, Peter'i beslemek için Paul'ü soymayı reddetmekteydi. Alttaki bölümün memurlarını rüşvet vererek kazanmayı aklının köşesinden bile geçirmiyordu.

Böyle durumlarda alışılmış olduğu üzere çok geçmeden söz konusu yönetici aleyhinde bir kampanya başlatıldı. Bu bayağı saldırının yönetici beyni, çocuk yuvasının komünist doktoruydu. Yönetici kadına karşı, temeli olmasa da, akla gelebilecek her tür suçlama yapıldı. Bütün temelsizliğine rağmen entrikalar, kadının işinden atılmasına kadar devam etti. Bu aynı zamanda kadının odasını kaybetmesi anlamına da geliyordu. Kadın dört aylık bir çocuğun annesiydi. Aylardan sonbahardı. Hava soğuktu, nemli, insanın kemiklerine işleyen bir soğuk. Buna rağmen kurum için savaşmış olan kadına evi terk etmesi emredildi. Kadın, çocuğunun yaşamını tehlikeye atmamak için, kendi-

sine binada başka bir oda verilinceye kadar bulunduğu odayı terk etmeyi reddetti. Bunun üzerine kadına bodrum katta, en az üç yıldır ısıtılmayan, karanlık ve nemli bir oda verildi. Bu mezarlıkta çocuk hastalığa yakalandı ve o zamandan beri acı çekmekte.

Lunaçarski'nin bu tür olaylardan haberi var mı? Diğer yönetici komünistler bunları biliyorlar mı? Bazılarının bildiğine şüphe yok. Ancak bunlar çok yoğun biçimde "önemli devlet işleriyle" meşguller. Daha ötesi, böyle "ufak ayrıntılar" konusunda duyarlılıklarını yitirmiş bulunuyorlar. Dahası onların kendileri de aynı uğursuz çemberin içerisine girmiş, devasa Bolşevik bürokrasisinin birer parçası haline gelmişlerdir. Onlar da parti üyeliğinin bir sürü günahı örttüğünü bilirler.

Rusya'da geçirdiğim iki yıl içinde çok sayıda kurumu gezdim, ama çok az sayıda mutlu çocukla karşılaştım. Sadece bir kez, Archangel şehrinde bir çocuğun içten güldüğünü gördüm. Bolşevik kurumlarındaki çocukların büyük çoğunluğu, genelde, yetimhanelerde yetişen çocuklarda görüldüğü gibi, renksiz ve donuk bir görüntü veriyorlar.

Bu çocukların içine sanki kasvet çökmüş; sadece ekmeğe değil, sevgiye ve özene de muhtaçlar –bunlar kimi kimsesi olmayan, yalnız çocuklar. Onların hikâyelerinin, ortalıkta dolaşan ve Rusya'da çocukların yüzyılından söz eden masallarla uyuşmadığını biliyorum. Ama zaten niyetim bu masalların ebedileşmesine destek olmak değil.

Bolşevik rejimi diğer rejimlerden değerli kılan bir diğer faktör daha vardı –çocuk işgücünün kullanımına son verilmesi. Bu, insanları, komünistlere teşekkürle borçlu kılan en önemli kazanımdı. Ancak Lenin'in Yeni İktisat Politikası'nın ölümleri çabucak dirilttiği, kapitalizmin ve özel sömürünün yavaş ama emin biçimde tekrar yerleştiği bugün, Bolşevik hükümet çok geçmeden bu alanda da diğer me-deni hükümetlerle aynı noktaya gelecek ve çocuk işgücünü milli varlığın büyük bir kaynağı olarak değerlendirmeyi öğrenecektir.

BASK MESELESİ

Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun

Zekine Türker

Dünyanın belki de adını konuştuğu dilden alan tek ülkesi, Bask; yani *Euskadi*, yani *Euskera* (Baskça) dilini konuşanların ülkesi. Euskera, Avrupa'nın yaşayan en eski dili. Hiçbir dil ailesinde yer almıyor ve hâlâ sınıflandırılmamış... Victor Hugo bu dilin, onu konuşanlar açısından önemini şöyle ifade etmiş: "Bask dili bir vatan, hemen hemen bir dindir."

"Bask dili bir vatan, hemen hemen bir dindir."

Asırlarca İspanya ve Fransa gibi sömürgecilikte "uzman" iki devletin kısırcasında "kendinin olanı korumak ve kendisi olarak yaşamakta" direnmiş bir halk, Bask halkı. Bir nevi anayasaları olarak kabul ettikleri "fuero"larla Tarihsel Bask Bölgeleri olarak bilinen yedi bölgede kendi sistemleri ile yaşayan, adı geçen iki devletin müdahalelerine karşı kendinin olanı korumaya çalışan bir halk.

Baskı ve yasakların doğurduğu ve otonomi ile sonuçlanan asırlık bir direniş; Bask milliyetçiliği...

Franco'nun ölümüyle başlayan demokrasi döneminin Bask sorununa yanıtı ise "Bask Otonomisi".

"Baskçı" partilerin "çözümlememiş tarihsel bir siyasi sorun", "İspanyolcu" partilerin ise "Bask milliyetçiliği sorunu" olarak adlandırdıkları, ama nasıl tarif edilirse edilsin, günümüzdeki otonominin de tamamen derman olamadığı bir sorun, "Bask sorunu".

Elinizdeki kitap, bütün bu tarihsel sürecin, süren çatışmaların ve bitmeyen banş umudunun hikâyesi. Silahlara veda ettiği sanılan ETA'nın ve yeniden silahlara dönüşün inişli çıkışlı ve uzun yıllara yayılan hikâyesi. ETA'nın siyasi kanadı olarak bilinen Herri Batasuna (Halk Birliği) ve ardıllarının öyküsü.

"Nereden geliyor, nereye doğru gidiyor, ne istiyor Basklılar?" Çeşitli kurumların yetkilileri, sendikacı, akademisyen ve siyasi parti temsilcileriyle yapılan röportajlarla zenginleştirilen bu çalışmayla Bask sorununun yanıtı arandı. Hikâye, avcılardan değil aslanların gözünden anlatılmaya çalışıldı.